

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

2012

Bc. Martina Němcová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra blízkovýchodních studií

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Kulturní antropologie Předního východu

Diplomová práce

ÚVOD DO JUDAISMU

učební text pro studenty Blízkovýchodních studií

Bc. Martina Němcová

Vedoucí práce:

Mgr. Věra Tydlitátová, Th.D.

Katedra blízkovýchodních studií

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Děkuji Mgr. Věře Tydlitátové, Th.D., vedoucí této práce, za odbornou pomoc a čas, který mi věnovala, a za její laskavé svolení realizovat anketní dotazování studentů na jedné z jejích přednášek.

Děkuji také Mgr. Tomáši Hirtovi, Ph.D., za pomoc při analýze dotazníků.

Martina Němcová

OBSAH

1	<u>ÚVOD</u>	1
	1.2 CÍL PRÁCE	2
2	<u>POUŽITÝ DRUH ZKOUMÁNÍ – ANKETA</u>	4
	2.1 DOTAZNÍK	5
	2.2 VÝSLEDKY PRVNÍ DOTAZNÍKOVÉ ČÁSTI	7
	2.2.1 VÝUKA ZEMĚŘENÁ NA JUDAISMUS NA SŠ	14
	2.3 VÝSLEDKY DRUHÉ DOTAZNÍKOVÉ ČÁSTI	24
	2.4 VÝSLEDKY TŘETÍ DOTAZNÍKOVÉ ČÁSTI	31
3	ROZBOR A REFLEXE VYBRANÝCH <u>STŘEDOŠKOLSKÝCH UČEBNÍCH DĚJEPISU</u>	43
	3.1 VÝSLEDKY ROZBORU	45
4	<u>VZOROVÉ KAPITOLY UČEBNÍHO TEXTU</u>	55
	4.1 ŽIDOVSKÝ ZPŮSOB PŘÍPRAVY JÍDEL	58
	4.2 ŽIDOVSKÉ AUTORITATIVNÍ KNIHY – TANACH	63
	4.3 ZPRACOVÁNÍ UČEBNICE	71

4.4 VYDÁNÍ UČEBNICE	72
5 <u>ZÁVĚR</u>	74
6 <u>PŘÍLOHY</u>	76
7 <u>SEZNAM TABULEK</u>	84
8 <u>SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ</u>	85
9 <u>RESUMÉ</u>	89

1 ÚVOD

V úvodu této práce bych jako autorka chtěla vysvětlit, proč jsem si zvolila právě téma „Úvod do judaismu - učební text pro studenty Blízkovýchodních studií“.

Tato práce není samotným učebním textem. Mým prvotním cílem je s její pomocí získat relevantní podklady potřebné k vytvoření studijní pomůcky, která by studentům nastupujícím do prvního ročníku oboru Blízkovýchodní studia rychle a přehledně dokázala vysvětlit látku probíranou v předmětu Úvod do judaismu.

Vycházela jsem přitom z vlastní zkušenosti z doby, kdy jsem tento předmět absolvovala a k dispozici byl kromě poznámek z přednášek jen pochybný studijní materiál od neznámého autora, ve kterém byla bohužel spousta chyb. Většina kolegů však tento materiál ke studiu využívala, a to především z jednoho důvodu – jednalo se totiž o souhrnnou, jednoduše zpracovanou a pro studium ideální pomůcku (pomineme-li fakt, že měl obsahové chyby). Studenti vyhledávají podobné materiály, protože jim šetří čas a poskytují dostatek informací potřebných ke zkoušce.

Lze namítnout, že pro většinu informací existuje relevantní odborná literatura. Ta je ale bohužel většinou už na začátku semestru v knihovných rezervována na dlouho dopředu a v knihkupectvích se například knihy staršího data vydání které by student ke svému studiu nutně potřeboval, shání velmi špatně. Studentům proto často nezbývá jiná možnost než si kopírovat kopie a učit se tak z materiálů nevalné kvality.

Studentům bych proto chtěla nabídnout moderní učební text, který bude zaměřen především na jejich potřeby a bude psán srozumitelným jazykem. Katedře blízkovýchodních studií by mohl takový materiál pomoci získat více studentů pro studium judaismu.

1.2 CÍL PRÁCE

Tato práce si klade několik cílů. Hlavním z nich je potřeba poukázat na znalosti a povědomí o judaismu, se kterými studenti na Katedru blízkovýchodních studií přicházejí. Na základě analyzování vlastního dotazníkového šetření jsem se snažila zjistit míru těchto znalostí a možnost uplatnění zjištěných výsledků při tvorbě platného učebního textu pro předmět Úvod do judaismu, respektive Základy judaismu,¹ který by budoucím studentům poskytl dostatek informací a zároveň byl přehledným a užitečným zdrojem pro jejich další studium na vysoké škole, ke kterému se mohou v jeho průběhu vracet. Takový vlastní souhrnný text na Katedře blízkovýchodních studií prozatím chybí.

Jedním z důležitých pilířů této práce je také analýza výsledků z dotazníkového šetření provedeného mezi studenty prvního ročníku bakalářského studia oboru Blízkovýchodní studia a též obsahová analýza a kritická reflexe středoškolských učebnic dějepisu, která by měla poskytnout dostatečný přehled o tom, co všechno se studenti o judaismu dozví v rámci svého studia na střední škole.

Tato práce byla tvořena výhradně z myšlenek a poznatků, které vyplynuly z jednotlivých analýz. Nevyužívala jsem při její tvorbě velkého množství literatury, text je tedy pouze mým vlastním autorským dílem a žádným kompilátem.

Tabulky, které mají za cíl čtenáři přehledně poskytnout informace o výsledcích jednotlivých otázek z dotazníkového šetření, jsem po dohodě s vedoucí práce umisťovala přímo do textu a ne až do přílohové části. Mys-

¹ Vzhledem k tomu, že od zadání mé diplomové práce uplynuly dva roky, předmět, který se dříve nazýval Úvod do judaismu (zkratka KBS/UJ1), se nyní jmenuje Základy judaismu (zkratka KBS/ZJUS). Struktura předmětu a témata zahrnutá v probírané látce se však nezměnily. V dalších částech práce budu uvádět předmět pod názvem Úvod do judaismu.

lím si totiž, že čtenáři poskytují určitý komfort při čtení této práce a nezdr-
žují ho otáčením na konec práce.

Poslední kapitola se bude zabývat tvorbou vzorových kapitol, které
by se mohly stát součástí připravovaného učebního textu pro předmět
Úvod do judaismu, a bude řešit také možnosti jeho případného vydání.

V přílohové části čtenář najde vzorový dotazník a souhrnné tabulky
výsledků z dotazníkového šetření.

2 POUŽITÝ DRUH ZKOUMÁNÍ – ANKETA

Pro zjištění relevantních informací potřebných k analýze vstupních znalostí studentů na začátku jejich studia na Katedře blízkovýchodní studií a jejich názorů na výuku judaismu na střední škole, kterou studovali, jsem zvolila kvalitativní metodu zkoumání, která se opírá o šetření formou anketních dotazníků.²

Studenti prvního ročníku se v rozsahu svého rozvrhového plánu setkávají s předmětem Úvod do judaismu až v letním semestru. V zimním semestru jsou jejich znalosti z tohoto oboru prakticky na stejné úrovni, jako když se připravovali na přijímací test z oboru Blízkovýchodní studia. V listopadu, kdy dotazníkové šetření proběhlo, byli studenti již dostatečně seznámeni s průběhem výuky na vysoké škole a s úvodními přednáškami, ale zároveň ještě nestihli k oboru „přičichnout“ natolik, aby to ovlivnilo výsledek šetření.

Anketa byla provedena dne 8. listopadu 2010 v 9:20 na jedné z přednášek Mgr. Věry Tydlitátové, Th.D., v rámci předmětu Religionistika Blízkého východu, který je povinným předmětem ve studijním plánu daného oboru.

² Anketa představuje v širokém pojetí jakékoliv dotazování standardizovanými technikami, většinou s použitím dotazníků. Jedná se o nesystematický průzkum názorů dotazem u obvykle malé skupiny respondentů, kteří nesplňují statistická kritéria. Samotné dotazování obvykle probíhá tzv. samovýběrem. Otázky jsou jednoduché a není jich mnoho. Pro anketu je charakteristická minimální kontrola výběru dotazovaných a procesu vyplňování anketního dotazníku. Původně byla anketa používána pro zjišťování reakce čtenářů či posluchačů na určitý názor, pořad apod., později pro analogické cíle v dalších oblastech, např. pro sledování názorů odborníků na nějaký problém, pro zkoumání účinnosti propagačních akcí, při výzkumu politických postojů i při získávání doplňkových informací k hlavním technikám sociologického šetření. Anketa používá uzavřené otázky umožňující snadnou orientaci v problému a rychlou odpověď. Protože při aplikaci ankety není kontrolován výběr respondentů, nelze zpravidla hodnotit reprezentativnost výběrového souboru stejným způsobem jako při šetřeních založených na metodách pravděpodobnostního výběru. (Petrušek, Miloslav (vyd.), *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. Heslo *Anketa*, str. 76-77.).

Základní jednotkou zkoumání se stalo celkem 25 studentů prvního ročníku bakalářského studia oboru Blízkovýchodní studia, kteří se zúčastnili zmíněné přednášky a byli ochotni anonymně vyplnit dotazník s vědomím, že jejich odpovědi budou analyzovány a využity pro potřeby této práce. Dotazník vyplnilo všech 25 studentů, kteří byli na přednášce přítomni. Je to více než polovina z celkového počtu studentů zapsaných v daném předmětu, proto považuji tento vzorek za dostatečně reprezentativní.

Po rozdání dotazníků byli studenti seznámeni s otázkami a nároky na vyplňování (křížkování do předtištěných čtverečků u jednotlivých možností, o možnosti zaškrtnout více odpovědí u otázek číslo 4, 6, 7 a 14, o potřebě specifikace některých odpovědí u otázek číslo 6, 7, 8 a 14, o nutnosti psát čitelně u otázek vyžadujících slovní odpověď a o nutnosti neškrtnat v dotazníku).

2.1 DOTAZNÍK

Úplný dotazník naleznete v příloze 1 na straně 76.

Formu dotazníku jako hlavního výzkumného prostředku jsem zvolila proto, že je pro studenty prvního ročníku nejrychlejší a nejsnadnější možnou formou testování. V úvahu byly vzaty také osobní rozhovory, ale vzhledem k jejich časové náročnosti a neochotě některých studentů se jich zúčastnit jsem nakonec tuto metodu testování shledala jako nevyhovující.

Samotný dotazník je souborem nominálních (klasifikačních) a pořadových (ordinálních) znaků. Rozdělen je na tři základní části:

Část první: Dotazník

Samotná dotazníková část čítá celkem třináct otázek, z nichž sedm po respondentovi vyžaduje zakřížkování nejvhodnější odpovědi. Za tu je pova-

žovaná taková odpověď, která zcela odpovídá nebo nejvíce odpovídá skutečnosti. U čtyř otázek bylo možné zaškrtnout více odpovědí. Na tuto skutečnost byli studenti upozorněni textem v závorce a slovně při úvodu testování.

Tři otázky ze třinácti vyžadují specifikování odpovědi v případě, že respondent zvolí odpověď, která to vyžaduje. Závorka s textem „specifikujte“ u otázky číslo 6 například respondenta vyzve ke specifikaci v případě, že zvolí jako odpověď na otázku: „V rámci jakého předmětu během studia na střední škole se o judaismu dozvěděl?“, možnost „jiného“. Student měl v takovém případě napsat na předtištěný řádek název předmětu, který odpovídá kritériím stanoveným v otázce. Dalšími možnostmi u této otázky byly dějepis a občanská výchova.

Otázka číslo 7, která se táže na názor respondenta: „Jak dostatečná či nedostatečná byla výuka týkající se judaismu na střední škole, kterou studoval, v souvislosti s přijímacím testem na obor Blízkovýchodní studia?“ Pokud student zvolí možnost „nedostatečná“, závorka s textem „specifikujte“ a šipka vedoucí k dalším třem možným odpovědím ho vyzve ke specifikaci jeho odpovědi. Student si v takovém případě může vybrat jednu, dvě nebo všechny tři nabízené možnosti: málo podrobností, nedostatek souvislostí, jiné (odborné) zaměření školy.

Následující otázka číslo 8 se ptá na přípravu na přijímací test na obor Blízkovýchodní studia. V této otázce bylo možné zaškrtnout více možností. Na výběr měli respondenti z možností: studium literatury, pomocí internetu, jinak. Právě v případě poslední odpovědi „jinak“ byli studenti vyzváni, aby svoji odpověď slovy na předtištěný řádek specifikovali.

Část druhá: Předpoklady ideální učebnice

Otázka číslo 14 se od předchozích obsahově odlišuje. Studenti zde měli zaškrtnout upřednostňovaná kritéria při studiu učební literatury. Zjednodu-

šeně řečeno studenti si vybírali možnosti, které nejvíce odpovídají jejich nárokům na ideální učebnici. Na výběr měli ze čtrnácti nabízených možností představující jednotlivé prvky, které může učebnice obsahovat – například obrázky, grafy, mapy, poznámkový aparát na konci knihy, odkazy na další literaturu k tématu, zvýraznění osobních jmen, názvů nebo důležitých informací atd. V nabídce se ale také objevily možnosti týkající se koncepce učebnice – bohaté členění kapitol, shrnutí kapitoly v jejím závěru, stručný výklad a rychlé čtení, obsáhlý výklad, vysvětlování souvislostí (v textu nebo pod čarou), jmenný rejstřík a rejstřík událostí a pojmů. Studenti mohli zaškrtnout všechny možnosti, které považovali za důležité a pro sebe za ty nejvhodnější.

Část třetí: Znalostní část

Součástí dotazníkového šetření byla také znalostní část, která měla ověřit vstupní vědomosti. Celkem 16 otázek se ptalo na nejzákladnější termíny, jména a data, která během studia oboru Blízkovýchodní studia student uslyší v rámci přednášek týkajících se judaismu a Židů všeobecně nesčetněkrát. Jejich znalost je nutná k absolvování státní závěrečné zkoušky, a jak si troufám tvrdit, správné odpovědi na některé z těchto otázek by měly patřit ke všeobecnému vzdělání středoškoláka.

Rozboru výsledků všech tří částí provedeného dotazníkového šetření se věnují následující kapitoly.

2.2 VÝSLEDKY PRVNÍ DOTAZNÍKOVÉ ČÁSTI

Pro základní třídění jsem zvolila soubor dvou nominálních (klasifikačních) znaků. Těmi jsou věk a pohlaví. Z výsledků vyplývá, že dotazník vyplnilo celkem 25 studentů prvního ročníku Blízkovýchodní studia, z toho 20 žen a 5 mužů. Celkový věkový průměr dotazovaných studentů byl po zaokrouh-

lení 20,7 roku, z toho byl věkový průměr žen rovných 20 let a průměr mužů 23,4 roku. Zkoumaný vzorek dotázaných studentů se genderovou strukturou ani věkovým průměrem neodchyluje od celorepublikového průměru.³

Tabulka č. 1: Věkový průměr a genderová struktura

	počet podle pohlaví	průměrný věk	celkový průměrný věk bez ohledu na pohlaví
ženy	20	20 let	20,68 roku
muži	5	23,4 roku	

Když uvážíme, že absolventi středních škol se na vysoké školy hlásí v době, kdy je jim 18-19 let, potvrzuje zjištěný věkový průměr dotázaných studentů zajímavý celorepublikový fenomén posledních let. Mnoho studentů se totiž na vysokou školu nepřihlásí bezprostředně po složení maturitní zkoušky, ale využije například možnosti zdokonalit se v jazykových dovednostech v jazykové škole nebo v rámci některého studijního či pracovního pobytu vycestují do zahraničí, například do Anglie, Austrálie nebo Spojených států amerických. Mladí lidé si takto rozšiřují obzory a dopřávají si čas na rozhodnutí, co chtějí v budoucnu dále dělat, resp. co začnou studovat.

³ Podle provedeného výzkumu, jehož výsledky vydal Ústav pro informace ve vzdělávání v roce 2009 v publikaci *Genderová ročenka školství*, se genderová struktura studentů studujících ve vysokém školství v průběhu několika minulých let příliš nemění. Ženy jsou v něm zastoupeny o něco více než muži, v humanitních oborech jsou potom ženy zastoupeny s velkou převahou. Pro příklad uvádím rok 2008, kdy bylo do oborů s humanitním zaměřením přijato 26,8 % žen, zatímco jen 14,1 % tvořili muži (Kleňhová Michaela a kol. *Genderová ročenka školství*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2009. Tabulka „*Struktura přihlášených, přijatých a zapsaných ke studiu na VŠ podle oborů v roce 2008*“ na str. 92. Dostupné na: <http://www.uiv.cz/clanek/610/1466>. Citováno dne: 5. ledna 2012). Výzkum dále uvádí, že tři čtvrtiny uchazečů o studium na vysoké škole jsou ve věku do 24 let. Ženy se však na vysokou školu hlásí oproti mužům poměrně častěji v mladším věku (Ibid. Tabulka č. 88: „*Věková struktura přihlášených a zapsaných na VŠ v roce 2008*“ na str. 93.).

Odložený nástup na vysokou školu se může týkat také těch studentů, kteří se sice zúčastnili přijímacích zkoušek hned po maturitě, avšak neuspěli, popřípadě byli přijati na obor, který předčasně ukončili, nebo chtějí studovat jiný obor, než na který byli přijati.⁴

Otázka číslo 4 v první části dotazníku se týkala právě předchozího studia na vysoké škole. Největší počet dotázaných studentů – celkem 19 – na ni odpověděl zaškrtnutím „ne“. Tři studenti z celkového počtu již v předchozích letech studovali na vysoké škole, dva studenti oboru Blízkovýchodní studia studují souběžně další obor (současně s touto možností oba zaškrtili také možnost ano, což bylo možné), jeden student na tuto otázku neodpověděl. Celkový počet odpovědí v tomto případě musí být roven 27.

Tabulka č. 2: Předchozí studium na vysoké škole

	studovali již dříve VŠ	nestudovali dříve žádnou VŠ	studují souběžně další VŠ	neodpovědělo	Celkem
ženy	1	19	1	0	21
muži	2	2	1	1	6
Celkem	3	21	2	1	<u>27</u>

Cílem další otázky v dotazníku bylo zjistit, z jakých škol se studenti na obor Blízkovýchodní studia hlásí. Studenti v otázce číslo 3 měli napsat název střední školy, kterou vystudovali. Celkem 14 studentů z celkového

⁴ Kleňhová Michaela a kol. *Genderová ročenka školství*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2009. Dostupné na: <http://www.uiv.cz/clanek/610/1466>. Citováno dne: 5. ledna 2012.

počtu uvedlo jako formu střední školy gymnázium. Zbytek, tedy 11 studentů, uvedlo názvy různých středních odborných škol. Z genderového pohledu je zajímavé, že 13 ze 14 gymnazistů byly ženy, jako vystudovanou střední školu uvedl gymnázium pouze jeden muž. Střední odbornou školu vystudovalo sedm žen a čtyři muži z celkového počtu dotázaných studentů.

Tabulka č. 3: Vystudovaná střední škola

	Gymnázium	SOŠ	Celkem
ženy	13	7	20
muži	1	4	5
Celkem	14	11	<u>25</u>

Mezi uvedenými gymnázii se objevilo například plzeňské Církevní gymnázium, pražské Karlínské gymnázium, Sportovní gymnázium, Gymnázium Karla Čapka, Masarykovo gymnázium nebo Gymnázium Františka Křižíka. Mezi středními školami byla vícekrát (celkem třikrát) uvedena Obchodní akademie, dále se objevila například Střední odborná škola profesora Švejcara, Vyšší odborná škola a Střední průmyslová škola Plzeň, Integrovaná střední škola – obor knihkupec, Hotelová škola nebo Sportovní a podnikatelská střední škola. Zajímavé je, že se na obor Blízkovýchodní studia hlásí také studenti, kteří maturovali na středních školách, které mají k humanitnímu oboru velmi daleko. Jsou jimi například Střední odborná škola – obor agropodnikání, Střední lesnická škola nebo Střední průmyslová škola stavební.

Otázka číslo 5 se dotazovala na název učebnice, která byla používána v rámci studia dějepisu na střední škole. Většina studentů – celkem třináct z nich – si na název používané učebnice nevzpomněla. Sedm studentů uvedlo publikace vypsané v následující tabulce.

Tabulka č. 4: Používané středoškolské učebnice dějepisu

Název publikace	Počet studentů, kteří tuto učebnici v dotazníku uvedli
Čornej, Petr: <i>Dějepis pro střední odborné školy</i>	4
Sochrová, Marie: <i>Dějepis v kostce pro střední školy (1–2. díl)</i>	2
Beneš, Zdeněk: <i>Dějepis pro střední odborné školy (1–2. díl)</i>	1

Rozboru jednotlivých středoškolských učebnic společně s jejich kritickou reflexí se věnuji v samostatné kapitole této práce.⁵

Následující dvě otázky v dotazníku se už týkaly přímo judaismu. V otázce číslo 6 studenti měli zaškrtnout nebo vpsat předměty, v rámci kterých se dozvěděli něco o judaismu na své střední škole. Na výběr měli dějepis, občanskou výchovu nebo možnost „jiného“. Pokud zvolili právě tuto možnost, měli na předtištěný řádek napsat název tohoto předmětu. Celkem

⁵ Kapitola číslo 3 s názvem „Rozbor a reflexe vybraných středoškolských učebnic dějepisu“ na straně 43.

šest studentů na tuto otázku neodpovědělo, z čehož se dá usuzovat, že na své střední škole se o judaismu nedozvěděli vůbec nic. Zbytek studentů zvolil možnost zaškrtnout či vypsát více předmětů.

Tabulka č. 5: Judaismus v jednotlivých středoškolských předmětech

Možnosti	Počet zaškrtnutí			
Dějepis	11	Z toho	Religionistika	2
Občanská výchova	7		Základy společenských věd	2
Jiný předmět	8		Seminář světová náboženství	1
			Zeměpis	1
			Dějiny filosofie	1
			Český jazyk	1

Zatímco v dějepisu a občanské výchově se o judaismu dozvěděli absolventi středních škol, absolventi gymnázií se jím zabývali spíše v jiných předmětech. Jak ale dokazuje rozbor a analýza výsledků z následující otázky, nedozvěděli se studenti na střední škole o judaismu tolik, aby jim to nějak pomohlo v přípravě na přijímací test na obor Blízkovýchodní studia, který museli absolvovat. Celkem 21 dotázaných považuje výuku dějepisu a ostatních předmětů na střední škole zaměřených na informace o judaismu (v souvislosti s náročností přijímacího testu a dle jejich vlastního názoru) za nedostatečnou. Pouze čtyři studenti si myslí, že výuka na jejich střední škole jim o judaismu poskytla dostatek informací. Tři z nich jsou přitom ab-

solventy všeobecných gymnázií, jeden student absolvoval na střední škole obor knihkupec.

Nejvíce studentů, kteří postrádali ve výuce informace o judaismu a označili ji jako nedostatečnou, specifikovalo svoji odpověď takto: osm z nich se domnívá, že výuka nebyla zaměřena dostatečně na podrobnosti, sedm dotázaných vidí chybu v odborném zaměření školy, kde nebyl na informace o judaismu a náboženství všeobecně kladen takový důraz, a dva studenti na střední škole postrádali dostatek souvislostí, které by jim mohli při přípravě na přijímací test pomoci. Dva studenti zaškrtnli více specifikujících možností.

Tabulka č. 6: Dostatečnost a nedostatečnost informací zaměřených na judaismus ve středoškolských předmětech v souvislosti s přijímacím testem na obor Blízkovýchodní studia

Možnost	Počet zaškrtnutí		
dostatečná výuka	4		
nedostatečná výuka	málo podrobností	nedostatek souvislostí	odborné zaměření školy
	12	2	9

2.2.1 VÝUKA ZAMĚŘENÁ NA JUDAISMUS NA STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH

Nabízí se otázka, co si studenti představují pod pojmy dostatečná a nedostatečná výuka. Osobně velký nedostatek provedeného dotazování spatřuji právě v tom, že jsem studentům v dotazníku nenabídla možnost vyjádřit se právě k tomu, co by si představovali pod jednotlivými pojmy. V učebních propozicích pro jednotlivé předměty vydaných Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, podle kterých se respondenti mého dotazníkového šetření učili, je ale zmínkám o judaismu, Židech a náboženství všeobecně věnována jen velmi malá pozornost. Na základních školách chybí zcela (více je zde kladen důraz na křesťanství, což je pochopitelné vzhledem k věku dětí na základní škole a k dějinám naší země spjatým právě s křesťanstvím), na středních školách se výuka dějepisu či občanské výchovy dotkne judaismu a Židů většinou pouze při probírání druhé světové války a s ní související otázky holocaustu. Větších podrobností se dočkají většinou pouze studenti gymnázií, jak ukázal také rozbor otázky č. 6. Ti mají totiž ve svých učebních plánech předměty, které přímo souvisejí s náboženstvím. Patří sem například předmět Religionistika (v případě církevních gymnázií), Základy společenských věd, Světová náboženství nebo Dějiny filosofie (v případě všeobecných gymnázií).

Například v učebních osnovách pro dějepis pro studijní a učební obory v odborném školství z roku 1999 je důraz kladen především na historický vývoj v Evropě a v naší vlasti, problematika judaismu a židovské kultury tedy dostává v tomto předmětu jen omezený prostor.⁶

⁶ V učebních osnovách schválených MŠMT dne 14. 6. 1999 se v kapitole 1.2 *Vzdělávací cíle předmětu* doslova píše: „Výuka směřuje především k tomu, aby si žáci uvědomili, jakým historickým vývojem vznikla dnešní podoba světa, a to hlavně v evropském kulturním okruhu. Získali poznatky o národních dějinách, uvědomovali si svou národní a státní příslušnost a závazky z ní plynoucí včetně nutné obrany své země...“ atd. Dostupné na http://www.nuov.cz/uploads/RVP/ucebni_osnovy/DEJEPIS.pdf. Citováno dne 8.1.2012.

Reforma školství, která v České republice probíhá již od jejího vzniku, převedla v posledních letech větší pravomoci na samotné učitele, kteří tak mohli výuku uzpůsobit potřebám svým a svých žáků. Nové principy kurikulární politiky jsou zformulované v Národním programu rozvoje vzdělávání v České republice, tzv. Bílé knize,⁷ a zakotveny ve školském zákoně č. 561/2004 Sb. a jeho novelách. Dokumenty, které stanovují principy této reformy, jsou vytvářeny na dvou úrovních, a to státní a školní. Samotný obsah učiva vychází z tzv. Rámcových vzdělávacích programů, v nichž ministerstvo vymezuje závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy – předškolní, základní, střední vzdělávání. Školní úroveň potom představují školní vzdělávací programy, podle nichž se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách. Všechny tyto písemnosti jsou veřejnými dokumenty, které by měly být k dispozici na webových stránkách jednotlivých škol. Školní vzdělávací program dává učiteli dějepisu volnou ruku v tom, jak dopodrobna a jakým způsobem bude svým studentům látku vykládat. Rámcový vzdělávací program mu stanovuje pouze nutnou osnovu toho, co by si studenti z výuky měli odnést. Například v Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia pro předmět Dějepis jsem našla pouze dvě zmínky týkající se Židů a judaismu – a to jednu nepřímou v rámci učiva o druhé světové válce (to zahrnuje globální a hospodářský charakter války, vědu a techniku jako prostředky vedení války a holocaust) a jednu přímou v rámci učiva moderních dějin (objevila se zde zmínka o konfliktech na Blízkém východě a vzniku státu Izrael).⁸

⁷ Plné znění Bílé knihy vydané v roce 2001 je k dispozici na stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy na adrese: <http://aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf>.

⁸ Rámcové vzdělávací programy pro gymnázia jsou k dispozici v přehledné publikaci, kterou vydal Výzkumný ústav pedagogický v Praze v roce 2007. Dostupné na: <http://www.vuppraha.cz/ramcove-vzdelavaci-programy/gymnazialni-vzdelavani>.

V současné době se v České republice k judaismu hlásí 3 900 věřících.⁹ Jsou sdruženi v deseti židovských obcích po celé zemi.¹⁰ Všechny spojuje a zastřešuje Federace židovských obcí,¹¹ která se zabývá zejména náboženskou, kulturní, vzdělávací a stavební činností. Federace je dále sama členem mezinárodních spolků sdružující Židy po celém světě.¹²

Svoji činností se snaží přispívat ke všeobecnému povědomí o Židech a judaismu, a to pořádáním přednášek, kurzů a seminářů, které jsou zaměřeny na širokou českou veřejnost. Většina těchto aktivit probíhá ve spolupráci s Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy a zejména s Husitskou teologickou fakultou Univerzity Karlovy.

Akce pro veřejnost pořádají i jednotlivé židovské obce včetně plzeňské. Zaměřují se přitom na studenty středních škol a gymnázií.

Navštívila jsem některá gymnázia a střední školy v Plzni s dotazem, jak oni konkrétně přistupují k výuce, která se má dotknout judaismu nebo Židů všeobecně. Jako pozitivní vnímám skutečnost, že školy alespoň jednou ročně organizují výlety například do plzeňské synagogy, do Terezína, do pražských synagog nebo na Starý pražský židovský hřbitov. Několik škol také využívá nabídky Židovského muzea¹³ v Praze, které organizuje

⁹ Podle serveru www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Judaism/jewpop.html je podíl Židů vzhledem k celkovému počtu české populace menší než pět setin procenta (3,900 Židů na 10,411,000 obyvatel České republiky je < 0,05 %; jedná se o údaj z roku 2010). Citováno dne: 16. února 2012.

¹⁰ Sedm židovských obcí se nachází na území Čech (Praha, Plzeň, Karlovy Vary, Liberec, Teplice, Děčín, Ústí nad Labem) a tři na území Moravy (Brno, Ostrava, Olomouc).

¹¹ Veřejně přístupné jsou jejich stránky na internetu pod doménou www.fzo.cz.

¹² Federace židovských obcí je kolektivním členem Světového židovského kongresu (WJC) a Evropské rady židovských obcí (ECJC). Asociační dohodou je spojena s Americkým židovským výborem (AJC).

¹³ Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze zahájilo svoji činnost v roce 1996. Ve stejném roce bylo rozhodnutím MŠMT ČR zařazeno do soustavy vzdělávacích zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. Pořádá vzdělávací a kulturní pořady a programy, přednášky, kombinované pořady, dílny a cykly, určené nejen židovským zájemcům z řad žáků, studentů, učitelů a badatelů, ale i širší veřejnosti. Dostupné na: <http://www.jewishmuseum.cz/cz/czvkc.htm>.

přednášky a programy pro školy a širokou veřejnost. Já sama jsem se jednou jako dozor takového programu zúčastnila a musím říci, že pro člověka, který se o židovské dějiny a judaismus zajímá, jsou tyto programy velmi zajímavě postavené a dokáže je ocenit. Bohužel jsem při čtyřhodinovém programu měla pocit, že středoškolské studenty ve věku 15 - 18 let příliš nezaujal. Problém vidím v tom, že když vcházeli do Židovského muzea, měli o historii a kultuře, o kterou zde jde, jen velmi málo znalostí a neuvědomovali si, co je vlastně cílem celého výletu. Podle mého názoru byla nejprínosnějším bodem programu beseda se ženou přeživší holocaust, která během druhé světové války přišla o oba rodiče i bratra. Neposlušní a hluční studenti při jejím vyprávění seděli nehnutě a poslouchali bez jakéhokoliv vyrušování. Bylo na nich vidět, že je vyprávění zaujalo, a troufám si tvrdit, že jim dalo mnohem více než například sledování tématického videa o holocaustu nebo výklad učitele. Osobní zkušenost mimořádně silné ženy, která dokázala poutavě vyprávět o tom, jak to v Terezíně vypadalo, co tam dělala i jak se cítila a co prožívala, posluchače zaujala natolik, že ji zahrnuli spoustou dotazů. Když jsem se studentů ptala, co je na celém programu v Židovském muzeu (jehož součástí byla také prohlídka Staronové synagogy a Starého židovského hřbitova) zaujalo nejvíce, odpovídali jednoznačně: beseda s paní, která jako Židovka přežila druhou světovou válku v Terezíně. Několik studentů (a kupodivu mezi nimi převládali chlapci) mi odpovědělo, že je to zkušenost, kterou si budou pamatovat do konce života. Podle mého názoru je tento způsob seznamování s judaismem, židovskou kulturou a historií nejvhodnější formou, jak studentům zajímavě a poutavě přiblížit nejen českou židovskou kulturu. Studenti s podobnou zkušeností potom dle mého názoru budou vnímavější k takovým problémům, jako jsou například projevy antisemitismu nebo neonacismu, a budou schopni si informace zařadit do souvislostí a patřičně se proti nim vymezit.

Další blok otázek od čísla 8 do čísla 13 se týkal přijímacích zkoušek na bakalářský studijní obor Blízkovýchodní studia. Cílem bylo zjistit, jakým

způsobem se studenti na přijímačky připravovali, jak náročný se jim test zdál, jaké otázky pro ně byly nejnáročnější a jaké se jim naopak zdály nenáročné. Zbylé otázky se ptají na to, do jaké míry studenty judaismus v rámci jejich studia na Katedře blízkovýchodních studií zajímá a jakou literaturu o něm už přečetli. Jednotlivé výsledky mohou Katedře blízkovýchodních studií poskytnout zpětnou reakci studentů na přijímací test a zjištěné výsledky by mohly být například zohledněny při přípravě dalších přijímacích zkoušek v příštích letech.

Sečtením jednotlivých odpovědí v otázce číslo 8, která se dotazovala, jakým způsobem se studenti připravovali na přijímací test a ve které bylo možné zaškrtnout více možností, vychází najevo, že studenti gymnázií dávali přednost studiu literatury, naopak studenti odborných škol se při přípravě na přijímačky spolehli spíše jen na informace z internetu, využili možnosti vyzkoušet si přijímací test nanečisto, který Fakulta filozofická nabízí, nebo se na test nepřipravovali vůbec. Početně vypadají výsledky následovně: celkem 17 dotázaných zaškrtnulo, že se připravovalo pomocí literatury, 11 pomocí internetu a šest respondentů si vybralo možnost „jinak“, kterou následně specifikovali – celkem třikrát se objevila odpověď „vůbec“, jeden student absolvoval test nanečisto a dva se připravovali pomocí knihy vydávané Filozofickou fakultou, kde jsou vzorové přijímací testy na jednotlivé fakultní obory, tedy včetně bakalářského oboru Blízkovýchodní studia. Nutno podotknout, že u této otázky sedm studentů využilo možnost zaškrtnout několik odpovědí, a to v kombinaci literatura + internet.

Tabulka č. 7: Příprava na přijímací test

	literatura	internet	jinak
ženy	14	9	2
muži	3	2	1
Celkem	17	11	3

Samotný přijímací test studenti shledali jako adekvátní, to znamená, že u něj předpokládali určitou míru obtížnosti vzhledem ke skutečnosti, že jde o přijímací test na vysokou školu. Přesně toto vyplývá z výsledků otázky číslo 9, která se ptala respondentů na míru náročnosti testu. Velká převaha dotázaných – přesně 18 – si vybrala možnost „adekvátní“, čtyři studenti test shledali nenáročným a pouze třem dotázaným se zdál náročný.

Tabulka č. 8: Náročnost přijímacího testu

	náročný	nenáročný	adekvátní	Celkem
ženy	2	1	17	20
muži	1	3	1	5
Celkem	3	4	18	<u>25</u>

Z hlediska zpětné vazby pro Katedru blízkovýchodních studií shledávám jako velmi zajímavé otázky týkající se náročných a nenáročných otázek v přijímacím testu. Bohužel mnoho studentů si na konkrétní otázky z testu vůbec nevzpomnělo, ale i to málo, které se v dotaznících objevilo, poskytuje určitou představu o tom, co studentům připadá jako náročná otázka a co jako nenáročná. Pokud výsledky shrnu, vyplývá z nich, že studenti považují za nenáročné ty otázky, které se týkají aktuálního dění v oblasti Blízkého východu a jeho zeměpisu. To psali většinou ti studenti, kteří se na přijímací test připravovali pomocí internetu. Jedna z respondentek dokonce uvedla názor, že při vyplňování přijímacího testu měla pocit, že se na něj připravovala více, než bylo nutné. Objevila se i reakce, kdy student napsal, že žádná z otázek nebyla náročná. Jako náročné uvedli dotázaní otázky týkající se historie, zejména starověku a letopočtů, dále otázky vztahující se k určitým osobnostem, židovským svátkům, islámu nebo politickému dění v různých časových obdobích.

Na otázky číslo 10 a 11 odpovědělo celkem pouze osm studentů z 25 dotázaných. Vzhledem k tomu, že se jednalo o doplňující otázky, určené skutečně spíše jako zpětná vazba pro Katedru blízkovýchodních studií, která by mohla v budoucnu být využita při přípravě přijímacích testů, není tento malý počet odpovědí pro potřeby této práce na závadu. Pokud bych v budoucnu měla KBS poskytnout skutečně relevantní informace od co možná největšího počtu respondentů, využila bych možnosti testovat uchazeče přímo po dokončení samotného přijímacího testu, kdy by měli konkrétní otázky ještě v paměti. V případě, že by převažující počet respondentů byl ochoten na toto krátké dotazování přistoupit a bylo by možné zůstat v místnosti, kde test probíhal, byly by výsledky skutečně relevantní a poskytly skutečně hodnotné informace. V jiném případě bych musela přistoupit na dotazování jednotlivých uchazečů o studium za pomoci několika dotazujících se spolupracovníků. Výsledný počet respondentů by ale

v takovém případě nemusel být příliš vysoký, protože by velké množství uchazečů zkrátka odešlo, aniž by bylo dotázáno.

Dostáváme se otázce číslo 12, jejímž cílem bylo zjistit, jakou literaturu studenti o judaismu přečetli. Celkem 13 dotázaných na tuto otázku neodpovědělo nic, z čehož se dá vyvozovat, že dotyční nepřečetli žádnou knihu o judaismu. K těmto 13 respondentům můžeme připočítat ještě tři studenty, kteří do políčka pro odpověď napsali „žádnou“ nebo v jednom případě „bohužel nic“. Celkem 16 studentů z 25 tedy nepřečetlo žádnou literaturu, která by se týkala židovského náboženství. Zbytek ještě musím rozdělit na ty, kteří napsali, že si nepamatují názvy knih, které o judaismu přečetli (dva respondenti), a ty, kteří skutečně uvedli názvy knih, které se judaismu přímo či nepřímo dotýkají. Jeden student uvedl, že knih o judaismu přečetl už „mnoho“, konkrétní názvy ale neuvedl, proto je těžké být jen polemizovat na tím, které tituly asi přečetl.

Šest studentů vypsalo tyto tituly:

- **Judaismus od A do Z**
- **Encyklopedie – křesťanství, judaismu, islám**
- **Malá encyklopedie – Velká světová náboženství**
- **Dějiny židovského národa** (uvedeno 2x)
- **Putování**
- **Odkud přišli Izraelité?**
- **Talmud**
- **Bible**
- **Kdo jsou Židé?**

V hojně míře jsou zde zastoupeny encyklopedie, což já osobně neshledávám jako špatný výsledek. Sama mám s uvedenými encyklopediemi zkušenost a myslím si, že pro začátek na KBS jsou dobrými studijními materiály, které poskytnou prvotní přehled o probírané látce, protože se v nich snadno hledá a jsou psány srozumitelně. Co jim ale podle mého názoru chybí, je určitá ucelenost a provázanost jednotlivých témat. Kniha „Judaismus od A do Z“ je jako jediná z uvedených encyklopedií přímo zaměřená na židovské náboženství a obsahuje mnoho užitečných hesel. Pro vysvětlení určitých pojmů, událostí nebo přiblížení historie judaismu a jednotlivých osobností s ním spjatých je tato kniha vhodný prostředek a pomocník ke studiu a k předmetům vyučovaným na KBS týkajícím se judaismu a Židů. Jako poměrně relevantní se mi zdají i další dvě uvedené knihy - „Dějiny židovského národa“ a „Kdo jsou Židé?“. Zajímavé je, že Bible se objevila pouze jednou. Od studentů Blízkovýchodních studií, jejichž studium je primárně zaměřeno na region, kde se zrodila všechna tři světová náboženství, bych očekávala, že minimálně jednou si Bibli přečtou. Nehledě na fakt, že Bible je jedna z prvních knih, o které se mluví při studiu literatury na středních školách (i těch odborných), a znalost jejího obsahu je na některých školách stálou součástí maturitních zkoušek. Jedna studentka uvedla, že přečetla Talmud. Na studentku prvního ročníku je to podle mého názoru obdivuhodný počín. Zvláště v porovnání s faktem, že většina ostatních studentů nepřečetla ani Bibli. Nutno ale uvést ve prospěch těchto studentů, kteří Bibli do přečtené literatury nevedli, že si možná v určité chvíli jen nespojili Bibli primárně s židovským náboženstvím, protože ve znalostní části dotazníku, ve které se objevily otázky týkající se Starého zákona, odpovídali tito studenti poměrně uspokojivě.

Poslední otázka v první části dotazníku se ptala na to, jak samotné studenty judaismus zajímá v rámci jejich studia. Tato otázka měla za cíl zjistit, zda vůbec židovské náboženství studenty Blízkovýchodních studií interesuje, popřípadě do jaké míry. Dotázaní si vybrali, stejně jako

v otázce číslo 9, možnost, která jim přišla jako „nejmenší zlo“, to znamená možnost „průměrně“. Tito studenti předměty týkající se judaismu na KBS vnímají jako součást svého studia, ale to je asi tak všechno. Blíže se mu věnovat nechtějí. Pouze jednu studentku ze všech dotázaných judaismus vůbec nezajímá, šest studentek naopak zajímá velmi. Zbytek respondentů, celkem 18 (z toho 13 žen a 5 mužů), zaškrtno, jak už bylo naznačeno, možnost „průměrného“ zájmu o judaismus v rámci svého studia.

Tabulka č. 9: Zájem o judaismus

	velký zájem	průměrný zájem	absolutní nezájem	Celkem
ženy	6	13	1	20
muži	0	5	0	5
Celkem	6	18	1	<u>25</u>

Shrnutí výsledků první dotazníkové části: Zjistila jsem, že studenti prvního ročníku oboru Blízkovýchodní studia z velké většiny shledávají své znalosti o judaismu jako nedostačující, protože výuka na středních školách se tohoto náboženství ani židovské kultury nedotkla nebo dotkla pouze okrajově bez větších podrobností. Studenti upřednostňují při svém studiu studium literatury v kombinaci s internetem, kde si vyhledávají informace k aktuálnímu dění v regionu Blízkého východu. Jejich osobní zájem o judaismus v rámci studia je spíše průměrný. Pro vznik učebního textu pro předmět Úvod do judaismu z toho vyplývá, že by měl být zaměřen vý-

hradně na látku, která se vyučuje v rámci tohoto předmětu, měl by být současně dostatečně podrobný, aby poskytl dostatek informací a souvislostí.

2.3 VÝSLEDKY DRUHÉ DOTAZNÍKOVÉ ČÁSTI

Otázka číslo 14 má v mém dotazníkovém šetření zvláštní postavení, protože mi jako editorce budoucího učebního textu pro předmět Základy judaismu (dříve Úvod do judaismu) poskytne přehled o tom, co studenti při svém studiu literatury preferují. Při tvorbě druhé dotazníkové části a jednotlivých možností jsem vycházela nejen z běžně dostupných učebnicových středoškolských titulů pro dějepis a filozofii, na které jsou studenti prvního ročníku zvyklí, ale z velké části také z vlastních studijních potřeb, které jsem měla jako studentka prvního ročníku. Velké šance na úspěch u respondentů jsem dávala zejména obrázkům a zvýraznění důležitých informací, protože to jsou grafické prvky, které velmi dobře přispívají k rychlejšímu a snazšímu zapamatování těch nejpotřebnějších a nejdůležitějších faktů.

Na výběr měli respondenti celkem 14 možností, z toho jednu doplňkovou. Mohli zaškrtnout libovolný počet možností čehož většina využila. Jednu možnost zaškrtnul pouze jeden student. Na počátku analýzy výsledků této části jsem si stanovila průměrný počet zaškrtnutí, podle kterých jsem následně posuzovala, zda je možnost na základě výsledků pro budoucí učebnici relevantní nebo ne. Tento průměrný počet jsem zjistila tak, že jsem spočetla celkový počet zaškrtnutých možností (tedy 111) a vydělila ho počtem nabízených možností (tedy 14). Výsledkem je po zaokrouhlení nahoru osm zaškrtnutí (přesně 7,92). Všechny možnosti, které budou mít méně než osm zaškrtnutí, nebudu při přípravě učebnice brát v potaz. V následujícím přehledu tedy uvádím možnosti v pořadí od těch

nejvíce požadovaných po ty nejméně potřebné – podle názoru respondentů.

○ **Bohaté členění kapitol**

Tuto možnost si nakonec vybralo nejvíce dotázaných, a to celkem 15. Členění kapitol na podkapitoly, které text souvisle a logicky rozdělují, je u studentů velmi oblíbené. Umožňuje totiž rychlé hledání v obsahu a tím pádem snazší nalezení potřebné informace bez zdlouhavého pročítání celé kapitoly. Slovem „bohaté“ je v tomto případě myšleno dělení jednotlivých kapitol do skutečně krátkých podkapitol, které shrnou to nejdůležitější z daného tématu.

○ **Zvýraznění důležitých informací**

Tento grafický prvek se umístil na druhém místě v oblíbenosti u studentů. Zaškrtno ho 13 z 25 dotázaných. Jde o další stupeň, který slouží k rychlému nalezení toho, co potřebuji. Graficky odlišená pasáž má navíc tu výhodu, že se od ostatního textu vymezuje a je tak snáze zapamatovatelná a v případě potřeby znovu rychle dohledatelná.

○ **Obrázky, grafy, mapy**

Velmi výrazný a oblíbený doplněk učebních textů. Obrázky a další grafické komplementy přispívají k lepšímu zapamatování dané informace, protože většina studentů má velmi dobrou a rozvinutou obrazovou paměť. Při vybavování si informací tak dokáží spojit jednotlivé obrázky s konkrétními informacemi, ať už to jsou jména, data nebo obecné informace vážící se ke konkrétnímu obrázku. Grafy a mapy mají v budoucí učebnici menší důležitost, vzhledem k tématu judaismu. Celkově zvolilo tuto možnost 12 respondentů. Stejný počet studentů ale volil i následující tři možnosti.

○ **Shrnutí kapitoly v jejím závěru**

Shrnutí kapitoly slouží k tomu, aby si student ve zkratce zopakoval její obsah. Využít ho lze i obráceně. V případě, že hledám nějakou konkrétní informaci a nemám tolik času na přečtení celé kapitoly, dá mi shrnutí stručný přehled o nejdůležitějších bodech. Nenahrazuje však samozřejmě soustředěné přečtení celé kapitoly. Slouží spíše pro zopakování už přečteného a nastudovaného učiva nebo pro osvěžení si vědomostí po delším čase. Shrnutí kapitoly v závěru považuje 12 z 25 dotázaných studentů za prospěšné.

○ **Odkazy na další literaturu k tématu**

Tuto možnost zvolil stejný počet studentů jako dvě možnosti předtím – celkem 12. Z mého pohledu jde o další velmi užitečný pomocný učební doplněk. V učebnici pro základy judaismu, ve které by se měly objevit pouze ty nejpodstatnější informace týkající se daného předmětu, jsou odkazy na další doplňkovou a rozšiřující literaturu k danému tématu velmi relevantní. Využít je mohou nejen zainteresovaní studenti, kteří se o judaismu chtějí dozvědět více nad rámec přednášek, ale i ti, kteří se chystají psát například semestrální nebo závěrečnou práci na jakémkoliv téma týkající se judaismu.

○ **Vysvětlování souvislostí**

Otázka, která může u této koncepční možnosti vyvstat, je, jak podrobně, by se souvislosti v připravovaném učebním textu měly vysvětlovat. Jak už jsem psala na předcházejících řádkách, jednotlivé kapitoly učebního textu by měly obsáhnout výhradně učivo z přednášek, aby z nich mohli studenti čerpat při své přípravě na zkoušku z předmětu Úvod do judaismu, popřípadě se k ní vracet při přípravě na státní závěrečné zkoušky. Osobně si myslím, že pochopení souvislostí je kromě samotných vědomostí v konečném

kontextu to nejdůležitější, co by si student měl z četby knihy odnést. Proto budu při přípravě učebnice preferovat (a také v tom směru apelovat na případné spoluautory) co nejdůkladnější vysvětlování souvislostí, jaké bude jen možné.

○ **Rejstřík událostí a pojmů**

Rejstřík událostí a pojmů považují studenti za velmi přínosný. Dokonce více, než je například poznámkový aparát nebo jmenný rejstřík, které v dotazníku získaly nejméně „hlasů“. Tento seznam by měl obsahovat všechny důležité termíny a pojmy, které souvisí s látkou probíranou v rámci předmětu, pro nějž bude učební text určen. Uveden bude na konci knihy a bude rozdělen na seznam událostí, které by měly být řazeny podle letopočtu od nejstaršího data po nejmladší. Jednotlivé pojmy poté budou řazeny abecedně od A do Z. Jednoduše řečeno, budoucí učebnice bude mít dva rejstříky: abecední a chronologický, které umožní rychlé hledání v případě potřeby.

○ **Odlišení cizích slov**

Grafickému odlišení cizích slov kurzívou dali respondenti přednost před zvýrazněním osobních jmen a názvů, které se ale umístilo hned v závěsu. I v tom spatřuji logiku, neboť cizí a odborná slova se pamatují mnohdy hůře než jména a názvy. Grafické odlišení kurzívou nepřerušuje tok textu, ale donutí mozek se na slovo více zaměřit a tak si ho zapamatovat, důvodem je právě to, že bude vypadat trochu jinak narozdíl od ostatních slov ve větě. V učebním textu proto budou pro větší názornost a lepší zapamatování odlišena všechna odborná a cizí slova, která se vztahují k judaismu (např. *košer* nebo *kašrut*). Zároveň budou tato slova uvedena v rejstříku pojmů, kterým jsem se zabývala v předchozím bodě.

Následující možnosti studenti v učebnici nepreferují:

○ **Zvýraznění osobních jmen a názvů a Jmenný rejstřík**

Tímto bodem jsem se zabývala už v bodě předcházejícím, proto není potřeba ho příliš rozvádět. Vzhledem k výsledkům jmenného rejstříku, který také skončil na posledních pozicích, by možná nebylo nutné uvádět v knize ani jednu z těchto pomůcek.

○ **Stručný výklad, rychlé čtení a Obsáhlý výklad**

Stručný výklad překvapivě u studentů propadl. Prakticky stejně ale dopadl i obsáhlý výklad. Proti této skutečnosti však mluví fakt, že velmi žádané bylo vysvětlování souvislostí, které ale může text jednotlivých kapitol poměrně významně prodloužit. V tomto bodě se střetávají dva hlavní protiklady, z nichž vyplývá, že studenti nechtějí vyloženě heslovité texty, které svojí stručností a nedostatečností neposkytnou dostatek informací a souvislostí. Zároveň ale také nechtějí příliš obsáhlý těžkopádný text, který sice poskytne velké množství informací, ale dost možná na úkor chápání a rychlého a snazšího zapamatování. A co z toho tedy vyplývá pro připravovanou učebnici? Dle mého názoru bude pro studenty nejvhodnější formou text, který poskytne dostatek informací a souvislostí, ale nepřesáhne míru 10 stran formátu A5 na kapitolu. To je počet, který lze přečíst za poměrně krátkou dobu, aniž by student na konci kapitoly ztratil přehled o tom, o čem se psalo na jejím začátku. A jak už jsem zde několikrát uvedla, kapitoly by také měly kopírovat jednotlivá témata přednášek předmětu, pro který bude učebnice připravována. Jakýkoliv přesah do jiných předmětů by byl nežádoucí, protože pokud studenti nestudují dva podobné předměty o judaismu zároveň v jednom semestru, je jakékoliv odbíhání od látky daného předmětu na škodu.

○ **Poznámkový aparát na konci knihy**

Pouze jeden respondent z 25 by chtěl mít v ideální učebnici k dispozici poznámkový aparát. Vzhledem k tomuto výsledku by tento doplňkový prvek v připravované učebnici být nemusel. Je ale nutné zmínit fakt, že studenti v prvním semestru svého studia na vysoké škole nemají jasnou představu, co to vůbec poznámkový aparát je a k čemu může být užitečný, proto ho do učebnice zařadím.

V následující tabulce uvádím přesné početní výsledky otázky číslo 14:

Tabulka č. 10: Struktura ideální učebnice podle výsledků z dotazníku (graficky zvýrazněny jsou možnosti, které byly zaškrtnuty méně než osmkrát)

bohaté členění kapitol	15	odlišení cizích slov	8
zvýraznění důležitých informací	13	zvýraznění osobních jmen a názvů	5
obrázky, grafy, mapy	12	jmenný rejstřík	4
shrnutí kapitoly v jejím závěru	12	stručný výklad, rychlé čtení	4
odkazy na další literaturu k tématu	12	obsáhlý výklad	2
vysvětlování souvislostí	12	poznámkový aparát na konci knihy	1
rejstřík událostí a pojmů	11	Jiné	0

Shrnutí výsledků druhé dotazníkové části: Pro vznik budoucí učebnice o judaismu určené studentům prvního ročníku oboru Blízkovýchodní studia byla druhá dotazníková část stěžejní, neboť měla ukázat, co samotní studenti při učení upřednostňují a co jim při studiu vyhovuje. Možnosti obrázků a zvýraznění důležitých informací dopadly podle mého očekávání dobře. Stejně jako bohatá členitost učebnice na kapitoly a podkapitoly, což stejně jako dvě předchozí možnosti umožňuje snazší vyhledávání informací. Právě rychlé vyhledávání a prvky, které přispívají k rychlému zapamatování fakt, studenti chtějí v učebnici nejvíce. Zároveň ale chtějí dostatek podrobností, aby doplňující informace nemuseli vyhledávat v dalších knihách. Od učebního textu očekávají kompaktní celek, ze kterého se budou moci naučit na zkoušku bez obav z toho, že nepřčetli dostatek relevantní literatury a tudíž neznají všechna fakta k ní potřebná. Zároveň však text nesmí být příliš obsáhlý a neměl by přesáhnout témata, která se probírala v rámci přednášek. Míra podrobnosti tak bude při sestavování učebnice velkým „oříškem“. Základním kamenem se mi proto stane sylabus předmětu a zde uvedená témata. Ta budou tvořit jednotlivé kapitoly, které se budou členit na podkapitoly podle rozsáhlosti tematických částí tak, aby vhodně, přehledně a logicky text rozdělovaly.

2.4 VÝSLEDKY TŘETÍ DOTAZNÍKOVÉ ČÁSTI

Třetí a zároveň poslední část dotazníkového šetření už není dotazníkem v pravém slova smyslu, protože jejím účelem nebylo zjistit názory a potřeby respondentů. Třetí část měla prověřit faktické vědomosti studentů prvního ročníku oboru Blízkovýchodní studia, se kterými na Katedru blízkovýchodních studií přicházejí. V 15 otázkách jsem se jich ptala na znalosti z oblasti židovského náboženství a historie Židů. Jedná se o fakta, bez jejichž znalosti se student na Katedře blízkovýchodních studií neobejde, protože patří k naprostému studijnímu a oborovému základu a jsou také

nedílnou součástí státnicových otázek. Znalost částí Bible a toho, co je synagoga, patří dokonce, troufám si tvrdit, k základním středoškolským znalostem.

Znění otázek jsem koncipovala tak, aby bylo srozumitelné a jasné. Studenti měli u většiny otázek vlastně dokončovat věty. Například takto:

15. Společné místo židovské komunity, které slouží k bohoslužbám i jiným aktivitám společenství, se nazývá:

_____ synagoga _____

U dvou položek (čísla 16 a 18) jsem položila dvě otázky, a to proto, že spolu souvisejí. Druhá v pořadí vždy rozvíjí tu první. Například takto:

16. Tzv. první židovský chrám v Jeruzalémě byl zničen roku:

_____ 586 př.n.l. _____

a nesl jméno svého zakladatele, kterým byl:

_____ Šalamoun _____

U každé otázky jsem podtrhla důležité slovo nebo sousloví. Jednak proto, abych tím zdůraznila, na co se ptám, a studenti si snáze uvědomili souvislosti, a jednak proto, abych částečně zabránila chybám z nepozornosti. Jedná se čistě o pomocný grafický prvek.

Složitější odborné otázky, jejichž cílem bylo zjistit, do jaké hloubky jsou studenti s judaismem seznámení, jsem prostřídala s těmi jednoduššími. Mezi ně řadím například otázky číslo 26 a 27 (číslování pokračuje z předchozí dotazníkové části, proto mají otázky čísla 15 až 30), které se

dotazovaly na to, zda byla Marie Terezie Židům nakloněna a zda byl Židům nakloněn Josef II.. Respondenti mohli zaškrtnout odpovědi „ano“ nebo „ne“. V případě otázky vztahující se k Josefovi II. měli dotazovaní specifikovat svoji odpověď. Už na základních školách se žáci učí o zrušení nevolnictví a také o tolerančním patentu Josefa II. z roku 1781, který ukončil represe a pronásledování lidí nekatolického vyznání (včetně židovství). Jedná se o jeden ze stěžejních historických dokumentů naší historie a jeho znalost patří dle mého názoru k základům vzdělanosti každého člověka a studenta vysoké školy zvláště. Ke správnému zodpovězení stačilo tedy znát tento fakt a i v případě, že by respondenta zmátlo znění otázky zaměřené výhradně na Židy – „Byl Josef II. Židům nakloněn?“, dá se správná odpověď na základě této znalosti logicky odvodit. Otázka dotazující se na vztah Marie Terezie a Židů (přesné znění otázky bylo – „Byla Marie Terezie Židům nakloněna?“, byla o něco složitější, protože vypořádací dekrety pro Židy z let 1744 a 1745 nepatří k často zmiňovaným faktům v rámci středoškolského studia dějepisu. K mému překvapení však pouze pět z 25 dotázaných dokázalo na obě otázky odpovědět správně. Celkem 17 z nich dokonce na tyto otázky vůbec neodpovědělo.

Naopak mile mě překvapil počet správných odpovědí na otázky zaměřené na znalosti významu slov týkající se judaismu. Například slova *košer* nebo *diaspora* dokázalo správně vysvětlit poměrně velké množství respondentů.

Před vyhodnocováním znalostní části jsem si ujasnila, jak budu jednotlivé odpovědi bodovat a jaké odpovědi budu považovat za správné. Za každou správně zodpovězenou otázku i podotázku jsem připisovala jeden bod. Jeden bod mohli studenti získat i za otázky, kde bylo možné napsat více možností. Například u otázky číslo 17, kde měli studenti vypsat židovské svátky, které znají, nebo u otázky číslo 18, kde zase vypisovali různé názvy celku, jehož součástí jsou knihy Genesis, Exodus, Leviticus,

Numeri a Deuteronomium. U již zmíněné otázky číslo 27, týkající se toho, zda byl Josef II. Židům nakloněn, měli studenti zaškrtnout odpověď (buď ano, nebo ne) a svoji odpověď ještě specifikovat na předtištěný řádek. Několik studentů však odpovědělo správně, že „ano“, ale už nevěděli proč. Proto jsem se rozhodla rozdělit jeden bod za otázku na poloviny. Pokud student odpověděl správně, že „ano“, ale nspecifikoval proč, získal půl bodu; pokud tuto svoji správnou odpověď i odůvodnil, získal celý jeden bod.

Samotné vyhodnocování znalostní části jsem začala obodováním jednotlivých otázek. Maximum, které mohl respondent získat, bylo 15 bodů. Rozhodla jsem se při návrhu klasifikace postupovat takovým způsobem, jaký je na vysoké škole obvyklý, a jako minimální bodovou hranici určila 75 procentní úspěšnost. Ta v tomto případě činila 11 po zaokrouhlení dolů.¹⁴ Pro vyhodnocení toho, zda byli studenti v testu úspěšní, či ne, jsem nakonec stanovila bodové rozhraní uvedené v následující tabulce:

Tabulka č. 11: Bodové rozhraní pro vyhodnocení znalostního testu

Bodové rozhraní	Klasifikace
maximum 15 bodů	výborně
14 – 13 bodů	velmi dobře
12 – 11 bodů	dobře
10 – 0 bodů	neuspěl

¹⁴ Výpočet: $15 / 0,75 = 11,25$; po zaokrouhlení dolů 11 bodů.

Při samotném vyhodnocování znalostní části jsem zjistila, že studentům nedělá problém pojem synagoga, který 23 z celkového počtu 25 respondentů správně vysvětlilo jako „místo židovské komunity, které slouží k bohoslužbám i jiným aktivitám společenství“, jak znělo zadání otázky číslo 15. Pouze jeden student napsal „mešita“ a jeden student na otázku vůbec neodpověděl. Velmi problematická byla pro dotázané otázka na rok zničení prvního židovského chrámu a jméno jeho zakladatele v otázce číslo 16. Správný rok, tedy 586 před naším letopočtem, nenapsal nikdo. Nejblíže byla studentka gymnázia, která napsala 589 př.n.l.. Objevily se ještě letopočty 580, 367 př.n.l., 600 n.l. a 722 př.n.l.. Zbytek studentů na tuto dílčí otázku vůbec neodpověděl. Krále Šalamouna jako zakladatele prvního židovského chrámu identifikovalo 14 respondentů, devět neodpovědělo, jeden student napsal jako zakladatele krále Davida a jeden krále Heroda.

Otázka číslo 17 se ukázala jako relativně snadná, protože rovných dvacet ze všech dotázaných si vzpomnělo alespoň na jeden židovský svátek. Celkem 14 z těchto dvaceti napsalo více názvů svátků, ale pouze jeden student dokázal svátky více popsat, na což se otázka také vztahovala. Studenti uváděli hlavně svátky, které řadíme do tzv. historických svátků: Chanuka neboli svátek světel (uvedeno 11x) a Purim – svátek losů (3x). Nejvícekrát se objevil poutní svátek Pesach – svátek nekvašeného chleba (13x), hned po něm Sukot – svátek stánků (7x) a Šavu'ot – svátek týdnů (4x). Zastoupeny byly i tzv. vysoké svátky Jom Kipur – Den smíření (9x) a Roš ha-šana – Nový rok (3x). Pouze dvakrát se objevil biblický svátek Šabat. Celkem čtyřikrát studenti napsali také názvy židovských náboženských obřadů Bar micva/mikva, které ale s náboženskými svátky nesusouvisí. Co mě u této otázky mile překvapilo, je to, že dva respondenti vypsalí také svátky, které příliš známé nejsou. Například Tu bi-švat – oslava 15. dne měsíce švatu neboli Nový rok stromů, nebo Tiš'a be-av – svátek na památku zničení dvou jeruzalémských Chrámů. Jeden student

zahrnul do svátků také jméno Bar Kochba, což je jméno vůdce protiřímského povstání v letech 132 až 135 a ne název některého ze židovských svátků. Pokud respondent uvedl alespoň jeden svátek správně, získal jeden bod. Pět dotázaných na tuto otázku neodpovědělo vůbec.

Otázka číslo 18 se dotazovala na název celku (případně názvy, pokud jich respondent byl schopen vypsát více), jehož součástí jsou knihy Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri a Deuteronomium. Tyto knihy jsou součástí hned několika různojazyčných celků, uznávala jsem Starý zákon, Tóru, Pentateuch, Septuagintu, Vulgatu, Pět knih Mojžíšových a také Bibli (ačkoli v tomto případě to není zcela přesné, protože samotná Bible se dělí na Starý a Nový zákon, ale také to tím pádem není zcela špatně) a Tanach (jedná se o podobný případ jako u Bible, protože jeho součástí je Tóra, jejíž součástí jsou zmíněné knihy). V případě, že respondent uvedl například „Bible – Starý zákon“, brala jsem v úvahu vždy tu možnost, která byla nejbližší správné odpovědi – v tomto případě tedy Starý zákon. Uznala jsem také odpověď „Pentatojch“, protože respondent pouze nevěděl, jak uvedené správně napsat. Z odpovědi je však patrné, co tím myslel – Pentateuch.

Aby to pro respondenty nebylo až tak snadné, protože jsem počítala s tím, že si alespoň na Starý zákon nebo Bibli vzpomene většina, uváděla jsem názvy jednotlivých knih nejprve hebrejsky a v závorce jsem uváděla jejich latinský název. Pro získání jednoho bodu musel respondent napsat alespoň jeden z již výše zmíněných názvů. V této otázce dokázali studenti svoji schopnost přemýšlení v souvislostech, protože mnoho z nich si oproti mému očekávání vzpomnělo více na Tóru (uvedena celkem 11x) a Pentateuch (9x) než na Starý zákon (8x). Na název Pět knih Mojžíšových si vzpomnělo celkem šest studentů. K mému překvapení Bibli uvedl samostatně pouze jediný student. Celkově však hodnotím výsledky této otázky jako nadprůměrné, protože pouze tři studenti nenapsali nic; zbytek, tedy

23 respondentů, byl schopný vypsát alespoň jeden název, jedenáct z nich si dokonce vzpomnělo na dva a více názvů. Žádný z nich nebyl špatně.

Součástí otázky číslo 18 byla podotázka, za kterou studenti mohli také získat jeden bod. Ptala se, v jaké z uvedených knih by studenti hledali příběh o Noemovi. Celkem jedenáct z celkového počtu 25 napsalo správně Genesis, čtyři Exodus a po jednom Leviticus a Deuteronomium. Osm respondentů na podotázku neodpovědělo.

V otázce číslo 19 jsem se ptala na název písemně zachycené ústní Tóry. Možné odpovědi, které jsem uznávala, a za které mohli respondenti získat jeden bod, byly Talmud a Mišna. Talmud napsalo šest studentů a Mišna pouze jeden. Jeden respondent odpověděl na tuto otázku chybně, když napsal „Tanach“. Většina studentů však nebyla schopna odpovědět vůbec. Celkem u 17 z nich zůstala řádka pro odpověď prázdná. Hodnocení této otázky i tak považuji za uspokojivé, protože se jednalo o poměrně náročnější dotaz, než byly ty předcházející. Otázka vyžadovala větší přehled o židovských textech, a ten má v prvním ročníku bakalářského studia jen velmi malá část studentů.

Bohužel ani u následující otázky číslo 20 neprojevíli studenti výraznější znalost židovské terminologie. Slovo *kabala* dokázalo se židovskou mystikou, mystickým učením a mystickou naukou ztotožnit pouze devět z celkového počtu 25. Celkem 14 neodpovědělo a dva respondenti chybně uvedli, že kabala označuje druh židovského náboženství a určité učení. V posledním případě se sice nejedná o stoprocentně chybnou odpověď, protože *kabala* skutečně učením je, ale rozhodla jsem se tuto odpověď neuznat. Podle mého názoru není tato odpověď dostatečně konkrétní. Přitom by stačilo, kdyby respondent uvedl alespoň židovské učení, nejlépe však mystické učení.

Lepší znalosti projevili studenti u další otázky, v pořadí 21., protože velká většina z nich dokázala odpovědět, co znamená slovo *košer*. Uznávala jsem tyto odpovědi: čistý a rituálně čistý, vhodný, způsobilý, schválený a povolený. Po zralé úvaze jsem se rozhodla uznat i odpověď „jídlo upravené dle nařízení“, ačkoliv v těchto případech by se jednalo o odpověď spíše na otázku, co je to *kašrut*. Samotné slovo *kašrut* je ale etymologicky odvozeno od slova *košer* (resp. *kašer*) a studenti prvního ročníku dle mého názoru ještě zcela nejsou schopni přesně rozeznat tyto dva termíny. Nicméně do znalostní části jsem tuto otázku zařadila právě proto, abych zjistila, jak hluboko dopodrobna sahají znalosti studentů a do jaké míry budou schopni definovat, co slovo *košer* znamená. To dokázali poměrně přesvědčivě, protože zcela správně (to znamená, že respondenti napsali, že slovo *košer* znamená čistý, rituálně čistý, způsobilý, vhodný, schválený nebo povolený) odpovědělo celkem 15 z 25 dotázaných. Jeden student napsal „jídlo upravené dle nařízení“, což jsem, jak už jsem zmínila výše, také uznala. Po jednom bodu jsem tedy za tuto otázku udělila celkem 16 respondentům. Devět studentů odpovědělo na otázku špatně (například: extra třída, zakázané, nečisté, fér) nebo neodpovědělo vůbec. Celkově ale hodnotím výsledky pozitivně. Tři čtvrtiny dotázaných studentů dokázaly správně odpovědět a svoji odpověď uspokojivě zformulovat.

Také další otázka (číslo 22) se ptala na termín, který má většina lidí spojený s Židy. Respondenti měli za úkol vysvětlit, co znamená *diaspora*. Obecně lze toto slovo vysvětlit jako nucenou emigraci a nemusí se přitom týkat přímo Židů.¹⁵ Známý jsou z historie například také arménská nebo irská diaspora. V současné době lze jmenovat například palestinskou diasporu. Moje domněnka, že si diasporu většina studentů spojí s Židy a vysvětlí ji jako „rozptýlení Židů po světě“, „žití mimo Izrael“, „roztroušení ži-

¹⁵ Diaspora je označení vzniklé ze starořeckého slova *diaspeiró*, což znamená rozsívám nebo seji semena.

dovské komunity“ nebo „oddělení židovského obyvatelstva“, se potvrdila. Obecnou definici *diaspory* nenapsal nikdo. Uznávala jsem ale také odpovědi vypsané výše, protože i ony jsou samozřejmě správně. Celkem 15 studentů tak za náležitou odpověď na tuto otázku získalo jeden bod. Deset respondentů odpovědělo špatně nebo nepsalo žádnou odpověď.

V otázce číslo 23 měli studenti doplnit větu: Šalomoun byl synem.... Jediná správná odpověď, kterou jsem také jako jedinou uznávala, byla „krále Davida“ (popřípadě pouze Davida nebo Davidovým). Celkový počet studentů, kteří dokázali správně odpovědět, mě mile překvapil. Bylo jich totiž celkem 21. Jeden student zřejmě po dlouhém myšlenkovém souboji škrtl „David“ a napsal „Josef“. Tuto odpověď jsem však nemohla uznat. Tři respondenti neodpověděli.

Následující otázka čísla 24 byla o poznání náročnější než ta předcházející, protože se ptala na místo (i blíže specifikovatelné), kde je pohřben Rabbi Löw. Správná odpověď je Praha, blíže na Starém židovském hřbitově. Přesně takto, tedy s přesnou lokalizací, dokázalo odpovědět pouze pět studentů z celkového počtu. Šest napsalo pouze „Praha“ (ale také za tuto odpověď získali jeden bod) a 14 respondentů odpověď na tuto otázku neznalo. Celkový výsledek je tedy 11 uspokojivých odpovědí, 14 neuspokojivých. Bližší specifikaci u této odpovědi jsem po studentech žádala proto, abych zjistila, do jaké míry jsou seznámeni s českou židovskou historií a dokáží lokalizovat hrob jedné z nejznámějších židovských osobností u nás. Částečně lze z výsledků této otázky vyvodit i počet studentů, kteří navštívili pražský Starý židovský hřbitov, neboť ten, kdo tak učinil, si bude hrob Rabbiho Löwa zcela jistě pamatovat, protože se jedná o jeden z nejvýznamnějších hrobů na hřbitově a průvodce, učitel nebo i informační brožura na něj návštěvníka upozorní. A pokud tedy pouze pět studentů oboru Blízkovýchodní studia z 25 navštívilo Starý židovský hřbi-

tov, jedná o poměrně zarážející skutečnost. Už jen z toho důvodu, že tato památka bývá častým cílem středoškolských výletů.

Otázka číslo 25 byla opět zaměřena na židovskou historii; konkrétně se ptala na jméno krále, který roku 538 před naším letopočtem ediktem ukončil babylónské zajetí. Jedinou správnou odpovědí byl Kýros II., uznávala jsem však také odpovědi typu Kýros nebo Kýros Veliký. Správně odpovědělo pouze osm respondentů, celkem 17 nenapsalo k této otázce vůbec nic. Dotazy na historii všeobecně činily studentům kupodivu větší problémy než otázky týkající se terminologie judaismu.

Otázky číslo 26 a 27 jsem již zmiňovala na počátku této podkapitoly.¹⁶ Jejich cílem bylo zjistit, jak jsou na tom studenti se znalostí historie českých Židů. Výsledky těchto otázek však byly nevalné. K mému překvapení totiž pouze pět z 25 dotázaných dokázalo na obě otázky odpovědět správně. Celkem 17 z nich na tyto otázky neodpovědělo. Z výsledků této otázky lze stejně jako u otázky předešlé vyvodit, že historie (a zejména pak dotazy na data) je největším kamenem úrazu.

Předposlední dvě otázky už netestovaly znalosti, ale byly spíše průzkumem a jejich cílem bylo zjistit, zda studenti navštívili místa vztahující se k Židům a jejich náboženství. Tyto otázky už nebyly bodovány. V otázce číslo 28 dotazovaní vypisovali koncentrační tábory, které navštívili. Mohli také zaškrtnout možnost „ne“, což znamenalo, že žádný z koncentračních táborů nenavštívili. Tuto možnost využilo celkem 16 respondentů. Pouze šest studentů navštívilo Terezín. Ačkoliv samozřejmě Terezín nebyl koncentračním táborem v pravém smyslu slova, jednalo se o věznici gestapa a židovské ghetto, očekávala jsem, že si ho většina studentů s tímto termínem spojí. Také jsem čekala, že ho napíše více stu-

¹⁶ Znění otázek bylo: otázka číslo 26 – „Byl Josef II. Židům nakloněn?“, otázka číslo 27 – „Byla Marie Terezie Židům nakloněna?“

dentů, protože Terezín patří dlouhodobě k jedním z důležitých cílů školních výletů, ať už na základních nebo středních školách. Jeho návštěva člověku přiblíží druhou světovou válku ze zcela jiného pohledu, než jakého se studentům dostane ve škole při hodinách dějepisu nebo občanské výchovy. Výsledek mě tedy nemile překvapil. Objevilo se ale také několik studentů, kteří navštívili například Osvětim (tato odpověď se objevila dvakrát), Dachau nebo Mauthausen. Všichni tito čtyři studenti celkově prokázali zájem o judaismus a Židy všeobecně, ve znalostní části získali nejvíce bodů.

Otázka číslo 29 se dotazovala na to, zda studenti navštívili synagogu. Pokud ano, měli svoji odpověď specifikovat a napsat, kde ji navštívili. U této otázky jsem předpokládala, že každý ze studentů alespoň plzeňskou synagogu nebo některou z pražských synagog navštívil. Výsledek ale nebyl ani zdaleka tak optimistický. Deset z 25 studentů totiž nenavštívilo žádnou synagogu. Celkem 11 z dotázaných navštívilo plzeňskou synagogu a pět minimálně jednu synagogu v Praze.

V poslední otázce se studenti měli rozhodnout, zda znalostní test pro ně byl náročný, nebo nenáročný. Vzhledem k tomu, že otázky byly zaměřeny na skutečný znalostní základ, věřila jsem při přípravě testu, že většina studentů zaškrtně nenáročný. Při analýze výsledků jsem ale došla k úplnému opaku. Většina studentů nakonec skutečně zaškrtnula možnost „náročný“, a to celkem v patnácti případech. Pouze čtyři studenti vyhodnotili test jako nenáročný. Velké množství respondentů, celkem šest, na tuto otázku neodpovědělo. Ve dvou případech se ale stalo, že studenti napsali „něco mezi“ nebo „středně náročný“. Tuto potenciální odpověď jsem do výběrových možností nezahrnula z toho důvodu, že jsem chtěla znát opravdovou míru náročnosti. Prostřední možnost si totiž v podobných otázkách vybere vždy většina respondentů a odpovědi pak nemají takovou vypovídající hodnotu.

Vyhodnocení výsledků jednotlivých studentů nedopadlo příliš dobře, protože podle stanovených kritérií, která jsem si ujasnila ještě předtím, než jsem začala test vyhodnocovat, test splnila pouze čtveřice studentů, a to na známku „dobře“. Zbytek, tedy celkem 21 studentů, neuspělo. Mezi třemi nejlepšími s výsledkem 11 a půl bodu byly ženy, gymnazistky. Čtvrtým nejúspěšnějším byl muž, středoškolák, který získal celkem 11 bodů. Pět studentů dosáhlo 10 bodů. Celkové výsledky jsou uvedeny v příloze číslo 3 na straně 82.

Shrnutí výsledků druhé dotazníkové části – znalostního testu: Znalostní část si kladla za cíl zjistit míru vědomostí týkajících se judaismu a historie Židů u studentů prvního ročníku oboru Blízkovýchodní studia. Z analýzy výsledků¹⁷ vyplynulo, že studenti, kteří na obor přicházejí, mají v této oblasti jen velmi omezené znalosti. Největší problémy jim dělají zejména letopočty historických událostí. Naopak poměrně dobře jsou schopni definovat termíny vztahující se k judaismu. Znalostní část také ukázala na to, že studenti si dobře pamatují jména a dobře jsou také schopni se orientovat v množství knih vztahujících se k judaismu. Pro vznik budoucího učebního textu z výsledků poslední dotazníkové části vyplývá, že při její přípravě bude nutné se zaměřit na problematické úseky probírané látky v rámci předmětu Úvod do judaismu, a to zejména na ty, kde jsou zmiňována důležitá data a letopočty. Zvláštní důraz by měl být věnován také vysvětlování historických souvislostí, a to pokud možno co nejsrozumitelněji, protože jestliže studenti nemají dostatečný základ už ze střední školy, budou se v probírané látce orientovat jen s velkými obtížemi.

¹⁷ Tabulka s výsledky je součástí přílohy číslo 2 na straně 81.

3 ROZBOR A REFLEXE VYBRANÝCH STŘEDOŠKOLSKÝCH UČEBNIC DĚJEPISU

Následující kapitola se zabývá obsahovou analýzou¹⁸ učebnic dějepisu, které se nejčastěji používají na českých středních školách. Při rozboru jednotlivých učebních textů jsem se snažila o jejich hodnotnou kritickou reflexi, a to nejen z hlediska obsahu týkajícího se judaismu a Židů, ale i jejich koncepce a obsahového a obrazového zpracování.

Z předchozí analýzy výsledků dotazování 25 respondentů vyplynulo, že na střední škole se toho o judaismu příliš nedozvěděli. Z velké části to lze vyvodit také z analýzy jednotlivých učebních textů, protože dle mého názoru je jejich zaměření na toto téma skutečně velmi malé, pokud vůbec nějaké je. Na rozdíl od zahraničí, zejména Anglie a Německa, kde se dějiny Židů a judaismus vyučují velmi podrobně už v rámci „high school“. Podle mých osobních zkušeností z ciziny se informace, které se studenti dozví v rámci svého středoškolského studia, mohou směle rovnat rozsahu předmětu Úvod do judaismu. Tak dopodrobna se například v Anglii vyučuje judaismus a židovská historie v rámci dějepisu.

Před samotným výběrem učebnic jsem se informovala v několika plzeňských knihkupectvích zaměřených na studijní literaturu, abych zjistila, které učebnice dějepisu studenti ke své výuce nejvíce kupují. Výběr jsem prováděla zejména na základě získaných informací z dotazníků a podle nabídky Studijní a vědecké knihovny Plzeňského kraje, která disponuje těmi učebnicemi, které jsou momentálně nejvíce žádané. Zjistila jsem, že největší poptávka je po učebnicích „Dějepis pro střední odborné

¹⁸ Obsahová analýza je metoda výzkumu, při níž dochází ke zkoumání textů s ohledem na několik vybraných znaků, jejichž výskyt je zachycován. Znaky se rozumí konkrétní slova či fráze a to, co je zaznamenáváno, je existence a frekvence výskytu. Obsahová analýza je vyzdvihována jako jednoduchá, adaptabilní a přitom systematická, objektivitě blízká metoda. (Dvořáková, Ilna: *Obsahová analýza*, Centrum aplikované antropologie a terénního výzkumu, Katedra antropologických a historických věd, FF ZČU, Plzeň, Antropowebzin: 2010, str. 95-99).

školy – české a světové dějiny“ od autora Petra Čorneje a po „Dějepis v kostce (1.–2. díl)“ autorky Marie Sochrové. Velký zájem mají studenti také o nejrůznější shrnující učební literaturu, jako je „Odmaturuj z dějepisu“ nebo „Maturitní otázky z dějepisu“ od nakladatelství Tutor.

Zanalyzovala jsem celkem sedm knih, které se týkají středoškolského učiva - čtyři učebnice dějepisu, které respondenti uvedli v dotazníku, jednu učebnici, která je rovněž určena pro výuku dějepisu, a dvě knihy, které jsou určeny k opakování dějepisu před maturitní zkouškou.

Při analýze jsem se zaměřila především na tyto body:

- celkový vizuální dojem
- celkový obsahový dojem
- struktura a členění
- použité grafické prvky
- obsáhlost textu a jeho srozumitelnost
- množství informací o judaismu
- množství dalších informací o židovské kultuře a historii
- zvláštní znaky nebo anomálie

3.1 VÝSLEDKY ROZBORU

Na následujících řádkách uvádím hodnocení jednotlivých učebních textů včetně kritického komentáře.

Seznam analyzovaných učebnic

- 1) Čornej, Petr a kolektiv: *Dějepis pro střední odborné školy*
- 2) Sochrová, Marie: *Dějepis v kostce pro střední školy*, 1. díl
- 3) Sochrová, Marie: *Dějepis v kostce pro střední školy*, 2. díl
- 4) Beneš, Zdeněk: *Dějepis pro střední odborné školy*, 2. díl
- 5) Čapek, Vratislav; Pátek, Jaroslav: *Dějepis pro střední odborné školy*
- 6) Štěpánková, Alena; Slepíčka, Pavel: *Odmaturuj z dějepisu 1*
- 7) Aubrecht, Radek; Kaderka, Michal: *Maturitní otázky z dějepisu*

1) Čornej, Petr a kolektiv: *Dějepis pro střední odborné školy*:

České a světové dějiny, nakladatelství SPN, rok vydání 2002

Učebnice seznamující studenty s českými a světovými dějinami od pravěku až po rok 1993 má velice přehledně členěný obsah. V textu, jenž je členěn na čtyři sloupce (rozložená učebnice, 2 strany formátu A4 = 4 sloupce), využívá hned několika grafických prvků, jako je výrazné oddělování kapitol a podkapitol, zvýrazňování důležitých informací, jmen a významných dat. Orientace v textu je díky tomu velmi jednoduchá. Texty jsou poměrně hojně doplňovány kvalitními obrázky, které přispívají

k orientaci v probírané látce a jejímu snadnějšímu zapamatování. Na konci každé kapitoly je v barevném rámečku uvedeno shrnutí nejdůležitějších dat.

Na první zmínku o Židech jsem narazila na straně 16 v kapitole „Osudy starověkých Židů“. Autor zde píše o Židech v Palestině, zmiňuje palestinskou oblast jako jednu z nejvýznamnějších v souvislosti se vznikem státních útvarů na Předním východě a uvádí název jednoho z území – Kanaán. V souvislosti s ním zmiňuje hebrejsko-izraelské kmeny, v jejichž čele stáli soudci, jako byl Saul, který se stal roku 1020 př. n. l. prvním izraelským králem. Po něm následovali králové David a Šalomoun. Pak následuje stručná pasáž o rozpadu na izraelské a judské království. Zmiňována je také diaspora – ve smyslu rozptýlení Židů po porážce Bar Kochbova povstání.

Jedna podkapitola je v této učebnici věnována židovskému náboženství, které je zde vyzdvíženo jako jeden z prvních monoteismů, zrušit který ovlivnil zrod dalších náboženství založených na stejném principu – tedy víře v jednoho boha. Jsou zde zmíněna jména boha, která mu Židé dali – Jahve a Adonaj. Místo Tóry používá učebnice pro posvátnou knihu judaismu slovo *mikrá* (čtení). Poslední odstavec je věnován Starému zákonu. Na dvou dalších místech učebnice je potom Židům věnováno po jednom odstavci v kapitole Druhá světová válka. Tyto pasáže jsem však detailněji neposuzovala.

V učebnici dějepisu pro střední odborné školy od Petra Čorneje, jejichž koncepce se mi líbí, postrádám určitá důležitá fakta. Například při zmínce o Šalomounově chrámu v Jeruzalémě a následném zmínění odvedení Židů z Judey králem Nabukadnezarem II. není ani jednou uvedeno datum zničení prvního židovského chrámu v roce 586 př. n. l., které je z hlediska židovské historicity přelomové. Zároveň mi také vadí nahrazování názvu posvátné knihy Tóry slovem *mikrá* a psaní Bible s malým pís-

menem. Z hlediska prostoru by si jedno z nejstarších monoteistických náboženství zasloužilo více než jednu kapitolu se dvěma podkapitolami (celkový rozsah přitom nevydá ani na jednu celou stranu formátu A4) a zároveň rozbor a historie vzniku Starého zákona by měly být dle mého názoru detailnější, vezmeme-li v úvahu, že učebnice má celkem 238 stran.

I přes některé nedostatky shledávám tuto učebnici celkově jako vydařenou. Zejména členění a některé grafické prvky (zvýrazňování, informativní rámeček s nejdůležitějšími daty) si беру jako inspiraci pro vznik budoucího učebního textu o judaismu na Katedře blízkovýchodní studií pro studenty prvního ročníku, kterým může být tento známý učební styl blízký. Učebnice ale působí velmi nemoderně a nepůsobí na mě zajímavě, což je fakt, který při studiu může mít negativní dopad a dost možná také způsobí určitý nezájem o předmět dějepis.

2) Sochrová, Marie: *Dějepis v kostce pro střední školy, 1. díl,*

nakladatelství Fragment, rok vydání 2008

Druhá středoškolská učebnice dějepis, kterou jsem analyzovala, je dílem autorky Marie Sochrové. „Dějepis v kostce“¹⁹, jak se učebnice jmenuje, mě velmi zaujal už na první pohled. Jeho formát je sice v porovnání s ostatními učebnicemi o něco menší, ale to neubírá knize na přehlednosti a zajímavosti. Na rozdíl od předchozí učebnice, která byla na bílém podkladě s barevnými obrázky, má tato modrý podklad a černobílé obrázky. Jako určitou nevýhodu vnímám poměrně malé písmo a nesmyslné zvýrazňování důležitých informací modrou barvou. Na světle modrém pod-

¹⁹ Učebnice *Dějepis v kostce* byla původně koncipována jako opakující literatura k maturitní zkoušce. Střední školy ji ale začaly používat pro výuku. Jde o část velké řady učebních textů, které mají jednotný formát.

kladě totiž zvýraznění není tak zřetelné.²⁰ Vydavatel učebnice zvolil také poměrně „úsporný“ způsob psaní. Na místo psaní celých vět se zde totiž používá forma heslovitých odrážek, které vyvolávají dojem jakoby studentských zápisků.²¹ Což sice není na překážku při učení, ale v dnešní době, kdy studenti nečtou příliš mnoho literatury, jim podobný styl dle mého názoru určitým způsobem deformuje vyjadřování a psaný projev.

První zmínka o Židech se v této učebnici nachází na straně 30 v kapitole Starověk a podkapitole Izrael (biblická Palestina). Oproti předchozí učebnici obsahuje tato mnohem více podrobnějších informací a dle mého názoru je ucelenější. Autorka studenty seznamuje s historií od Kanaánu až po krále Heroda. Nic bližšího k židovskému náboženství (kromě knih, stručného popisu Starého zákona a všeobecného pojetí monoteismu) autorka v učebnici neuvádí.

Velmi mě zaujal informativní rámeček s názvem „Zapamatuj si“, ve kterém jsou stručně a přehledně představeny tři oddíly knih: Pět knih Mojžíšových (hebrejsky Tóra = zákon) – co obsahují a podobně, Proroci, Spisy. Nic podobného jsem bohužel v žádné další středoškolské učebnici dějepisu nezaznamenala a je to dle mého názoru škoda.

Ve zbytku učebnice jsem o židovském náboženství našla už pouze zmínku v kapitole „Arabská říše a svět islámu“, kde autorka upozorňuje na to, že islám v sobě má prvky křesťanství a judaismu.

Z hlediska pojetí, názornosti a obsáhlosti je mi tato učebnice velmi sympatická. Je moderní a pro studenty zajímavě řešená. Obrázky ustou-

²⁰ Starší vydání byla ve formátu A4, na bílém papíře.

²¹ Příklad ze strany 30:

židovské náboženství (judaismus) – jednotlící prvek Izraelců – monoteismus (z řec. *monos* = jediný, *theos* = bůh) – **víra v jednoho boha – Jahve** (nesmí se vyslovovat;...) atd. (Sochrová, Marie: *Dějepis v kostce pro střední školy*, 1. díl, Praha: Fragment, 2008, str. 30.).

pily množství textu. Úspornější slovní projev v tomto případě nevnímám jako negativum, ačkoliv platí to, co jsem již psala výše, že v dlouhodobém výhledu může studentům zdeformovat vyjadřování. Autorce se podařilo vcelku vhodně a obsáhle popsat dějiny židovského národa do roku 4 před naším letopočtem; pasáž o judaismu je sice krátká, ale ve srovnání s předchozí nejvíce používanou učebnicí na středních školách se mi tato jeví jako vhodnější a u studentů dle mého názoru přispěje k lepší informovanosti o židovském náboženství. Jako velké plus vnímám informace o Tóře a jejím rozdělení do tří knih, což je u středoškolských učebnic spíše výjimkou.

3) Sochrová, Marie: *Dějepis v kostce pro střední školy, 2. díl,*

nakladatelství Fragment, rok vydání 2008

Druhý díl stejnojmenné učebnice od Marie Sochrové má stejnou koncepci jako první díl, proto vynechám hodnocení. Zmíním jen, že v druhém díle se již autorka judaismu nevěnuje a Židy zmiňuje pouze v kapitole o druhé světové válce a v „Dějínách nové doby“ v souvislosti s přílivem Židů do Palestiny po válce, Balfourovou deklarací z roku 1917, vznikem státu Izrael v roce 1948 a také v souvislosti s arabsko-izraelským konfliktem, který je zde popsán velmi detailně, což je u středoškolských učebnic nevídané.

Oba dva díly „Dějepisu v kostce“ na mě působí velice pozitivním dojmem a troufám si tvrdit, že jsou ze všech analyzovaných učebnic nejlepší, a to jak z koncepčního, tak obsahového hlediska. Cestou úsporného stylu psaní, jaký je v této učebnici používán, se však při přípravě budoucího učebního textu pro Katedru blízkovýchodních studií zcela jistě nevydám, a to z již mnohokrát zmíněných důvodů.

**4) Beneš, Zdeněk: *Dějepis pro střední odborné školy*, 2. díl,
nakladatelství SPL – Práce a Albra, rok vydání 2001**

V tomto případě se jedná o standardní středoškolskou učebnici formátu A4, ve které je obsáhlý text prokládán barevnými obrázky. Důležité informace, na které chce autor upozornit, jsou tučně zvýrazněny. Na konci každé kapitoly jsou uvedeny čtyři rámečky – otázky k probranému tématu, otázka k zamyšlení, stručné shrnutí důležitých dat a pojmů probrané látky a doporučená literatura k četbě a k prohloubení povědomí o tématu. Právě poslední jmenované mě zaujalo. Vypsání doporučené literatury, která studentům pomůže do tématu hlouběji proniknout a pomůže také s případným hledáním dalších informací, je zcela jistě dobrý nápad a student, kterého téma zaujalo a chtěl by se mu více věnovat nebo hledá další relevantní literaturu například při psaní semestrální práce, tyto odkazy velice ocení.

Z hlediska informací o judaismu a Židech se stručná zmínka nachází pouze na straně 14, kde autor zmiňuje velkou kulturu židovskou. To je však vše. Tato učebnice je zaměřena především na české dějiny. Pravěku i starověku je v ní věnováno jen velmi málo prostoru. Osobně mě ale tato učebnice, kromě uvádění další doplňkové literatury, ničím zvláštním nezaujala a myslím si, že student, který na střední škole používal při dějepisu tuto učebnici, o judaismu a Židech neví prakticky vůbec nic.

5) Čapek, Vratislav; Pátek, Jaroslav: *Dějepis pro střední odborné školy*, nakladatelství Scientia, rok vydání 2001

U této učebnice mě na první pohled zaujala poněkud zmatečná struktura obsahu a poměrně nevzhledná grafika názvů kapitol a podkapitol. Velmi koncentrovaný text doplňují barevné obrázky. Po stranách jednotlivých stránek autor v barevných rámečcích uvádí doplňkové informace

k danému tématu. Chybí zde shrnutí kapitoly v závěru, jsou zde uvedené jen otázky a úkoly.

Prakticky jediná zmínka o judaismu v této učebnici je na straně 27 v kapitole „Starověké asijské civilizace a křesťanství v antické společnosti“, kde autor zmiňuje judaismus jako náboženství s vírou v jednoho boha - Jahveho a v příchod Mesiáše. Poukazuje také na to, že rané křesťanství bylo Římany považováno za jednu z židovských sekt. To vše ve třech větách.

Učebnice autorů Čapka a Pátka mě velmi zklamala, a to nejen z toho důvodu, že se podrobněji nevěnuje otázce náboženství, ale i proto, že je dle mého názoru málo přehledná a text je na sebe příliš nahuštěný.

6) Štěpánková, Alena; Slepíčka, Pavel: *Odmaturuj z dějepisu 1*, nakladatelství Didaktis, rok vydání 2006

Do analýzy jsem zařadila i knihy shrnující učivo dějepisu, a to z toho důvodu, že nejčastěji právě po nich studenti sahají při opakování a při přípravě na maturitní zkoušku, eventuelně při přípravě na přijímací zkoušky na vysokoškolské studijní obory.

Kniha „Odmaturuj z dějepisu“ je moderní a velmi dobře zpracovaná. Poskytuje poměrně podrobné a vhodně uspořádané informace ze středoškolského učiva dějepisu, a to od pravěku až po novověk.

Co se týká informací o judaismu a Židech poskytuje tato učebnice, určená pro studenty závěrečných ročníků středních škol, několikastránkovou kapitolu s názvem „Židé, kanaánské a amoritské národy (Palestina)“. Čtenáře v ní tučně upozorňuje na důležitá historická data a události, jako je například dobytí Jeruzaléma Nabukadnezarem II. v roce 597 před na-

ším letopočtem, jeho vyplenění a zboření židovského Chrámu a následné babylonské zajetí.

Po stranách jednotlivých stránek jsou vhodně zvolené obrázky a mapky. V této jediné knize ze všech analyzovaných jsem našla obrázek Šalomounova chrámu, u kterého je zmínka o jeho historii. Na další straně jsou poznámky vysvětlující, kdo byli Pelištejci a Amorité.

Tato kniha jistě nenahradí plnohodnotnou učebnici zaměřenou na judaismus a historii židovského národa, ale v rozsahu svých možností a úrovni zpracování jednotlivých informací mi připadá jako velmi vhodná pro počáteční seznámení s daným tématem. Srozumitelný psaný projev a určitá grafická líbivost může hrát důležitou roli v tom, že informace v knize uvedené si student dobře zapamatuje a možná ho některé z témat zaujme natolik, že se s ním rozhodne blíže seznámit a vyhledá podrobnější literaturu.

7) Aubrecht, Radek; Kaderka, Michal: *Maturitní otázky z dějepisu*, nakladatelství Tutor, rok vydání 2006

Posledním analyzovaným učebním textem byla kniha autorů Aubrechta a Kaderky, která stejně jako ta předchozí nabízí studentům zopakování probrané látky z dějepisu před maturitní zkouškou.

Knihou formátu A4 je psaná velkým písmem, proto na první pohled čtenáře napadne, že informací v ní nebude mnoho. Tato myšlenka je opodstatněná. Informace jsou pouze kusé a nezacházejí do podrobností. O Židech je zde zmíněno vlastně pouze to, že Jeruzalém dobyl v 6. století před naším letopočtem král Nabukadnezar II., a to v kapitole „Starověk – zrod prvních civilizací“ na straně 17. V podstatě zde ani slovo Židé není

zmíněno. Svůj účel – tedy přípravu na maturitu – kniha splňuje. Obávám se ale, že zájem o další studium historie ve čtenáři nevzbudí.

V závěru této kapitoly bych chtěla zmínit, že o judaismu a Židech se studenti středních škol mají možnost dozvědět kromě dějepisu také v předmětech Občanská výchova, Náboženství a v dalších. V jakém konkrétně, to z velké části záleží na tom, jakou střední školu student vystudoval. Při analýze učebnic dějepisu jsem narazila například na učebnici s názvem „Společenské vědy v kostce“ autorek Zdeňky Zubíkové a Renáty Drábové, kterou vyučující často používají právě pro výuku Občanské výchovy. V knize je judaismu věnován poměrně velký prostor a jde dle mého názoru více do hloubky, než například některé analyzované učebnice dějepisu v této kapitole.

V kapitole „Náboženství a filozofické proudy“ na stranách 26 – 35 v podkapitole „Úvod do náboženství“, jsou rozebírána jednotlivá náboženství jako je hinduismus, buddhismus, konfuciánství, taoismus, křesťanství, šintoismus, judaismus a islám. Zajímavé je porovnání rozsahu. Například hinduismu jsou v této knize věnovány více než dvě stránky, křesťanství a judaismu jedna a půl a islámu pouze jedna stránka. Stránky věnované judaismu jsou velmi zajímavě zpracované a věnují se mimo jiné například vysvětlení hlavních tezí judaismu, popisu nejdůležitější hebrejské literatury (slovo Tanach je zde nahrazeno slovem Tenak) a jejímu rozdělení na Tóru, Proroky a Spisy a v neposlední řadě podkapitola věnovaná judaismu vysvětluje nejzákladnější judaistické pojmy jako je hebrejšтина, Talmud, synagoga, diaspora, rabín, sionismus, šoa, bar micva, kdo jsou Sefardové a Aškenázové, co je šabat a čtenáři přiblíží také nejznámější židovské svátky (Roš ha-šana, Jom Kipur, Pesach, Purim a Chanuku. Poslední odstavec je věnován směrům v judaismu (ortodoxní, progresivní, konzervativní, mystický). Ze dvou inforámečků na konci podkapitoly se čtenář dozví jaká je třináctka základních článků víry, které ve 12. století

sestavil židovský filozof Moše Maimonides a vyjmenováno je zde také Desatero božích přikázání, která jsou totožná pro judaismus i pro křesťanství.²²

Popisem knihy, která se používá v jiném předmětu než v dějepisu, jsem chtěla ukázat, že učitelé mají možnost informace o judaismu najít i v jiné učebnicové literatuře, která by mohla poznatky studentů rozšířit.

Souhrn analýzy učebnic a shrnujících učebních textů: Z analýzy jednotlivých učebnic dějepisu vyplynulo, že základní učebnice, které jsou na středních školách nejčastěji používány a které studenti při dotazníkovém šetření uvedli, obsahují jen velmi málo informací o Židech a judaismu. Z hlediska poměru kvalita a obsáhlost informací, grafické zpracování a množství informací o tématu judaismu a židovského národa vyšla nejlépe učebnice od autorky Marie Sochorové *Dějepis v kostce, díl 1.* (a částečně i díl 2., pro současné dějiny). Lépe než učebnice jsou na tom shrnující učební texty, které mají studentům v posledním ročníku střední školy nabídnout dostatek informací v jednom celku, a to co nejvíce srozumitelně, ale přitom obsáhle. Tyto knihy obsahují množství textu, údajů, grafických prvků pro snadnější zapamatování. Obrázků je v těchto učebních textech minimum, protože je v nich kladen větší důraz na množství poskytnutých informací. Kniha *Odmaturuj z dějepisu 1* dopadla v analýze nejlépe a může zájemcům o studium oboru Blízkovýchodní studia sloužit jako vhodný zdroj informací při přípravě na přijímací zkoušky, protože obsahuje údaje jak o judaismu, tak o historii regionu Blízkého východu.

²² Zubíková, Zdeňka; Drábová, Renáta. *Společenské vědy v kostce pro střední školy*. Praha: Fragment, 2007. str. 31-33.

4 VZOROVÉ KAPITOLY UČEBNÍHO TEXTU

V předchozích kapitolách jsem se na základě výsledků dotazníků dozvěděla, jaké nároky kladou na ideální učebnici sami studenti a jak vypadají dnešní učebnice dějepisu požívané na středních školách. V této kapitole představím vzorové kapitoly budoucího učebního textu pro předmět Úvod do judaismu. Při jejich tvorbě jsem se řídila zjištěnými skutečnostmi.

Abych mohla rozčlenit učebnici na jednotlivé kapitoly, vyhledala jsem si sylabus předmětu, pro který by měla být určena. Vzhledem k tomu, že od zadání mé diplomové práce uplynuly dva roky, předmět, který se dříve nazýval Úvod do judaismu (zkratka KBS/UJ1), se nyní jmenuje Základy judaismu (zkratka KBS/ZJUS). Struktura předmětu a témata zahrnutá v probírané látce se však nezměnila. V sylabu umístěném na univerzitním portálu se v části „cíle předmětu“ píše:

„Předmět si klade za cíl poskytnout studentům základní přehled o fenomenologii judaismu (kalendář a svátky, synagogální a rodinná liturgie, základní věroučné zásady, Tóra a Talmud) s důrazem na religionistickou interpretaci jednotlivých fenoménů. Cílem předmětu je představit judaismus jako mnohvrstevný systém a umožnit studentům vidět jednotlivé fenomény židovského náboženského života v jejich dobovém kontextu.“²³

V části věnované obsahu předmětu se v sylabu píše následující:

²³ Vzhledem k příliš dlouhému odkazu uvádím pouze adresu zdroje: <https://portal.zcu.cz/wps/myportal>. Do vyhledavače stačí zadat zkratku předmětu – KBS/ZJUS. Citováno dne: 3. března 2012.

„Základní informace o judaismu z religionistického hlediska. Seznámení s kalendářem a svátky, synagogální a rodinnou liturgií, základními věroučnými zásadami, Tórou a Talmudem.“²⁴

Vzhledem k tomu, že jsem v akademickém roce 2005/2006 sama předmět Úvod do judaismu absolvovala, a po domluvě s vedoucí práce, která je zároveň vyučující stávajícího předmětu Základy judaismu, jsem rozvržení jednotlivých kapitol navrhla takto:

1. Počátek náboženství a náboženství obecně
2. Staré izraelské náboženství
3. První židovský chrám
4. Svaté předměty
5. Židovské autoritativní knihy – Tanach
6. Další kanonické spisy – Talmud, Mišna, Gemara
7. Židovský kalendář a židovské svátky
8. Tradice a bohoslužba
9. Synagoga a židovská liturgie
10. Židovský způsob přípravy jídel
11. Směry v judaismu a kabala
12. Židé v Čechách a na Moravě

²⁴ Vzhledem k příliš dlouhému odkazu uvádím pouze adresu zdroje: <http://portal.zcu.cz/wps/myportal>. Do vyhledavače stačí zadat zkratku předmětu – KBS/ZJUS. Citováno dne: 3. března 2012.

Analýza výsledků dotazníkového šetření mi poskytla dostatek informací a podnětů k tomu, abych mohla vytvořit vzorové kapitoly budoucí učebnice. Studenti preferují svižný, ale dostatečně podrobný text, grafické prvky (zvýraznění důležitých informací), obrázky a mapky, odkazy na další doplňující literaturu a shrnutí kapitoly v jejím závěru. Všechny tyto vlastnosti by tedy vznikající učebnice měla mít.

Jako první vzorovou kapitolu jsem se rozhodla zpracovat kapitolu o jídle. V zásadě jsem si rozvrhla, co všechno by tato kapitola měla obsahovat – jednotlivá pravidla židovského stravování a přípravy jídel, to znamená:

- kde jsou obsažena jednotlivá stravovací pravidla a jejich důvod
- vysvětlení pojmu *kašrut*
- vysvětlení pojmu *košer*
- která zvířata jsou povolena k jídlu a která ne
- jakým způsobem musí být dobytek poražen – termíny *šechita* a *šochet*, práce s masem a potřeba jeho prohlídky před zpracováním
- další pravidla – „*Nevař kůzle v mléku jeho matky*“, zákaz kynutého těsta v době *pesachu*, zákaz pozření krve apod.
- židovská pravidla pro nápoje – zejména víno
- nekvašený chléb – *maces*
- dnešní pohled na židovské stravování

4.1 ŽIDOVSKÝ ZPŮSOB PŘÍPRAVY JÍDEL

Kapitola o jídle by v budoucích skriptech mohla vypadat asi takto:

10. kapitola - Židovský způsob přípravy jídel

Martina Němcová

Židovské pokrmy se od českých liší především způsobem přípravy a množstvím pravidel, za kterých vznikají. Tyto stravovací zásady stanovuje Židům zejména **Tóra** a měl by je dodržovat každý bohabojný člen židovské obce. Jednotlivá nařízení lze najít

v knihách Exodus, Leviticus a Deuteronomium. Problematice přípravy jídla se ale věnují také další naučné texty. Dodržování všech stravovacích předpisů má hlubší smysl, protože každý jedinec se tím posvěcuje a přibližuje k Bohu a společně s ním i celá židovská obec. Všechny

www.kosherfoodonline.cz

předpisy zůstávají výrazem poslušnosti Božímu přikázání a tradici, která pozitivně vymezuje Židy vůči jejich okolí.

„Člověk bude materialistický, hrubý, ponořený v omezené existenci tohoto světa. V tomto ohledu jsou zakázaná jídla horší než všechny ostatní zákazy, protože vstoupí do lidského těla a stanou se jeho součástí. Každý, kdo má zdravý rozum, bude považovat zakázaná jídla za jed, nebo za otrávená. Jedl by někdo jídlo, kdyby měl i to nejmenší podezření, že je do jídla zamíchán jed?“

(Mesilat ješarim, kapitola 11)

Není zcela jasné, kdy přesně vznikla tato pravidla pro stravování, ale jisté je, že patří k základním principům židovského národa. Obecně se pravidla židovského stravování označují termínem **kašrut** a určují, co je rituálně správné a bezvadné. Tóra jmenuje živočichy, kteří jsou tak zvaně **košer**, což znamená, že jejich maso mohou Židé

jíst. Všechny zásady týkající se *košer* potravin lze najít v knize Leviticus. Dohled nad tím, co je či není *košer*, mají příslušné organizace *kašrutu*.

Ze savců jsou *košer* výhradně ta zvířata, která mají rozdělené kopyto, tedy sudokopytníci, a jsou zároveň přežvýkavci. Tomuto pravidlu odpovídá například hovězí a skopový dobytek. Zcela zakázáno je vepřové, velbloudí, koňské, ale také králíčí maso, protože tato zvířata sice přežvykují, ale nepatří mezi sudokopytníky. K jídlu je povolena také domácí drůbež a jíst se mohou i ryby. Musí však mít zároveň ploutve i šupiny. Vyloučen je tedy například úhoř a některé dravé ryby. Zajímavé je, že zakázán je také veškerý hmyz kromě čtyř druhů kobylek.

Tóra však nestanovuje pouze to, co se smí jíst, ale i to, jakým způsobem musí být židovské jídlo připraveno. Například maso z vhodných a zcela zdravých zvířat musí být rituálně čisté. Jednotlivá zvířata určená ke konzumaci je tedy třeba zabít předepsaným způsobem nazývaným **šechita**, který spočívá v dlouhém řezu speciálním nožem, který přetne krční tepnu i s průdušnicí. Po takové porážce následuje rychlá smrt a úplné vykrvácení. Takovéto rituální porážky, které mají zmírnit utrpení zvířete, může vykonávat pouze způsobilý rituální řezník zvaný **šochet**, který musí mít speciální osvědčení od rabína dokládající jeho způsobilost. Úkolem *šocheta* je také důkladná prohlídka zabitého zvířete a vnitřností, protože některé nemoci vylučují požívání masa. Židé mají zcela zakázáno pozření krve (v krvi je totiž podle Bible prý obsažen život), proto je nutné, aby zabité zvíře bylo úplně zbaveno této tělní tekutiny. K tomu se používá zejména vyplachování a následné vysolování nebo opalování. Vysolit se musí zabité zvíře do 72 hodin, to znamená do tří dnů od porážky. Před zpracováním musí být odstraněn také tuk z určitých částí těla, například z jater, střev a ledvin, a u některých zvířat je třeba odstranit také stehenní šlachy.

Veškeré *košer* maso a uzeniny z něho připravené se nesmí jíst společně s mlékem nebo společně s máslem nebo pečivem, ve kterém je mléko jednou z přísad. To je další důležitá zásada, kterou musí Židé dodržovat. Jde o interpretaci biblického nařízení, které se v Tóře vyskytuje celkem třikrát, a to v knihách Exodus a Deuteronomium. Tento předpis vede k používání dvou oddělených sad nádobí, dvou kuchyňských dřezů či výlevek a oddělené musí být také prostory, v nichž se maso a mléko skladuje. Za zmínku stojí fakt, že za maso se nepovažuje ryba, je tedy možné ji jíst společně s mlékem. Po pozření mléka je nutné čekat nejméně hodinu, než je možné jíst maso. V opačném případě, tedy po požití masa, se musí Žid zřít mléka a mléčných výrobků na šest hodin.

**„Nevař kůzle
v mléku jeho matky“**

(Exodus 23,19 a 34,26, Deuteronomium 14,21)

Co platí pro jídlo, platí i pro nápoje. Například víno musí být připravováno speciálním způsobem a smí ho vyrábět pouze Žid. To samé se týká také hroznové šťávy, protože z hlediska halachy je šťáva z hroznů to samé co víno. Pokud se lahve, která nemá dva uzávěry, dotkne člověk nežidovského vyznání, víno už není *košer* a pro Židy je tudíž zapovězené.

Maces – nekvašený chléb

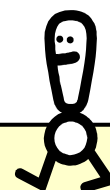
Zajímavý je také *pesachový* chléb zvaný **maces**, který patří k základům židovského stravování. Jde o křehký nekvašený chléb, který mívá většinou kulatý nebo hranatý tvar a vyrábí se z pšeničné mouky a vody. Nařízení, že o svátku *Pesach* (odtud název Svátek nekvašených chlebů) se bude jíst výhradně a pouze nekvašený chléb, vychází z knihy Exodus a Židům má připomínat strádání Izraelitů v Egyptě.

„Od večera čtrnáctého dne prvního měsíce budete jíst nekvašené chleby až do večera jedenadvacátého dne téhož měsíce.“

(Exodus 12,18)

Macesy se dají vyrábět doma, ale dnes se dají koupit také strojově vyráběné macesy.

Židovská pravidla pro stravování částečně komplikují život dnešním Židům, protože pocházejí z dob, kdy byl původ potravin a surovin dobře znám a jídlo se připravovalo výhradně doma. V současnosti Židé vyhledávají především specializované obchody, které nabízejí košer zboží a košer potraviny. Některé z nich mají svoji nabídku i na internetu.

SHRNUTÍ KAPITOLY

Pravidla židovského stravování se nazývají **kašrut** a stanovuje je Tóra (knihy Exodus, Leviticus, Deuteronomium). Židé smějí jíst pouze to, co je **košer**, tedy rituálně čisté. Ze zvířat to jsou pouze savci, kteří jsou současně sudokopytníky a přežvýkavci, drůbež a ryby s ploutvemi a šupinami. Zakázáno je vepřové, koňské, velbloudí a králičí maso. Rituální porážka se nazývá **šechita** (nůž prořízne krční tepnu a průdušnici) a smí ji vykonávat pouze rabínem schválený **šochet**. Židovské stravování je založeno především na důsledném oddělování mléčných a masitých potravin, které se nesmí jíst během jednoho jídla současně. O svátku Pesach se smí jíst pouze nekvašený chléb zvaný **maces**.

DOPLŇUJÍCÍ LITERATURA K TÉMATU

Rabi Ze'ev Greenwald: *Šaarej halacha – Brány halachy*. Překlad Miriam Havelková, rok vydání 2009. V elektronické podobě ji najdete na internetových stránkách www.613.cz/saarej-halacha.

Doležalová, Jana: *Tradice židovské kuchyně*, 1989

Janalík, František: *Tajemství židovské kuchyně*, 1997

Wirkovski, Eugeniusz: *Židovská kuchyně*, 1992

Vzorovou kapitolu stručně pojednávající o židovském stravování jsem doplnila citáty z Bible²⁵ a knihy *Mesilat ješarim* Rabiho Moše Chajima Luzzata, zvaného Ramchala,²⁶ a také obrázky ze stránek internetového *košer* obchodu www.kosherfoodonline.cz. Na případné publikování těchto obrázků budu muset nejdříve získat povolení od majitele obchodu. Vzhledem k tomu, že by obrázky byly uvedeny i se zdrojem, neměl by být v získání souhlasu k publikování problém, koneckonců se jedná o reklamu na jeho obchod.

Jedná se pouze o náhled kapitoly, který podléhá pravidlům zpracování diplomové práce (použité písmo, jeho velikost, řádkování a podobně). Graficky bude muset být finální text uzpůsoben pro formát A5, který by budoucí učebnice měla mít. Barevně odlišené rámečky pomáhají studentům nejen v lepší orientaci v textu, ale vzhledem k obrazové paměti také pomáhají ke snazšímu zapamatování si jednotlivých informací.

Kapitola by mohla být obsáhlejší. Tento vzor ale vychází z poznámek na předmět Úvod do judaismu a obsahuje vše, co se během prvního semestru studia na Katedře blízkovýchodních studií student o židovském stravování dozví.

V závěru kapitoly uvádím v informačním rámečku velmi stručné shrnutí kapitoly, které obsahuje ty nejdůležitější odborné termíny vztahující se k židovskému stravování. Právě tyto termíny jsou graficky – tučně a barevně – zvýrazněny, aby jejich případné zpětné hledání bylo pro studenty co nejrychlejší.

²⁵ *Bible svatá*. Brno: Levné knihy KMa, Centa. 2004 (Exodus 12,18; 23,19 a 34,26; Deuteronomium 14,21).

²⁶ Dostupné na: www.613.cz/saarej-halacha. Citováno dne 10. dubna. 2012.

V dalším informačním rámečku student najde tipy na další doplňující literaturu k tématu židovského stravování. Jako první uvádím odkaz na internetovou stránku, kterou jsme objevila, a je v ní dle mého názoru obsaženo vše zajímavé a potřebné pro prohloubení znalostí v daném tématu. Internetový odkaz je navíc přístupnější než kniha a jak vyplynulo z analýzy dotazníkového šetření, konkrétně z výsledků otázky číslo 8, velká většina studentů (zejména ti ze středních odborných škol, studenti gymnázií kombinují literaturu a vyhledávání na internetu) dává při přípravě na testy přednost informacím z internetu.

4.2 ŽIDOVSKÉ AUTORITATIVNÍ KNIHY – TANACH

Další vzorovou kapitolou, kterou jsem pro účely této práce zpracovala, je kapitola s názvem „*Židovské autoritativní knihy – Tanach*“.

V ní se budu věnovat:

- rozdělení Tanachu, jeho historii, kanonizaci a obsahu
- židovskému Zákonu – Tóře
- rozdílům mezi psanou a ústní tórou
- dalším dvou knihám, které do Tanachu spadají – Prorokům a Spisům
- vysvětlování pojmů – Pentateuch, Pět knih Mojžíšových, Talmud, Septuaginta, Vulgata

5. kapitola - Židovské autoritativní knihy – Tanach

Martina Němcová

Tanach nebo také Tenach je souborem izraelských a židovských posvátných textů, který má jak náboženskou, tak i historickou hodnotu. Obsahuje stejně jako Starý zákon 39 knih, kterou jsou však uspořádány v odlišném pořadí, a to Tóra, Proroci a Spisy. Počáteční hebrejská písma těchto tří částí tvoří zkratku **Tanach**. Je psán většinou hebrejsky, o něco řidčeji potom aramejsky (například pasáže Ezdráš a Daniel).

Tanach byl kanonizován mezi lety 90 až 100 našeho letopočtu v rabínské škole v Jamnii a čerpá z něj nejen rabínský judaismus, ale i židovská mystika, židovská filosofie a myšlení. Mezi hlavní principy a myšlenky, které v Tanachu najdeme, patří zejména stvoření světa, víra v jednoho Boha, boží transcendence a imanence, boží věčnost, všemohoucnost, vševědoucnost a dobrota.

TÓRA NEBOLI ZÁKON

Nejvýznamnější knihou v židovské tradici je **Tóra**. Jde o psaný Zákon, kterému někdy bývají dávány názvy **Pentateuch** či Pět knih Mojžíšových, protože obsahuje pět prvních knih Starého zákona – Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri a Deuteronomium. Tradice ústního Zákona byla sepsána do Talmudu a Mišny. Tóra má konečnou strukturu a už se dále nerozšiřuje.

Samotné slovo Tóra znamená v hebrejštině učení. Tím je poukazováno na to, že Zákonem se Tóra může stát až při studiu.

Ortodoxní Židé věří, že psaná i ústní Tóra byla předána **Mojžíšovi** na hoře Sinaji samotným Bohem a nepřipouští jakýkoliv její další vývoj nebo tradici. Podle neortodoxních Židů nemá Tóra božskou povahu a vznikla z důvodu potřeby sepsání závazných pravidel a zkušeností izraelského národa, přesto je pro všechno Židy Tóra velice důležitá, a to jako

soubor obsahující historické pasáže a náboženské příkazy a zákazy předávané v židovské tradici.

Mojžíš na Sinaji obdržel psanou a ústní Tóru:

- ❖ **tora še-bichtav** znamená „Tóra, jež je napsána“ a označuje psanou tóru, jejíž obsah je neměnný
- ❖ **tora še-be´al-pe** znamená „Tóra podle úst“ a označuje ústní tóru, která je lidským výtvozem a její ustanovení lze měnit, pokud to vyžadují nové podmínky

Nejdůležitější kniha judaismu obsahuje známé příběhy o stvoření světa, o Adamovi, o potopě světa a Noemovi, o praotcích Abrahámovi, Izákovi a Jákobovi, ale najdeme v ní mimo jiné také příběh o Mojžíšovi, který vyvedl izraelský lid z egyptského otroctví. Tóra ale obsahuje také **643 micvot**, neboli židovská přikázání, která byla Bohem nařízena Izraeli a měl by je dodržovat každý Žid. Jedná se o právně-náboženské zásady a etické principy, které se dělí se na pozitivní a negativní přikázání a najdeme mezi nimi například známé „Nepokradeš“ obsažené v Desateru.

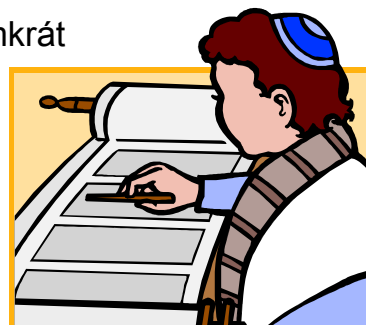

Svítek Tóry s ukazovátkem

Tóra má velmi důležitou funkci v synagogální liturgii, protože je čtena při většině svátečních příležitostí. Vždy musí být navinuta na **svítku**, tak zvaném *Sefer Tora* a čte se z ní pomocí speciálního ukazovátka ve tvaru ruky

zvaného *yad*. Při sabatu bývá Tóra oslavována jako největší dar Boha židovskému národu. Při bohoslužbách se Tóra hlasitě předčítá a pro muže ortodoxní tradice bývá velkou poctou, když jsou vyzváni, aby některé hebrejské pasáže ze svítku veřejně předčítali. Například při svátku *Simchat Tora* (v překladu to znamená radost z Tóry), který se slaví 8. den /

22. tišri (v Izraeli, o den později tedy 9. den / 23. tišri u nás) po skončení svátku Sukot, je zakončen jednorocní cyklus čtení Tóry. Je sice dočtena, ale hned se začne číst znovu a večer na oslavu se všechny svitky Tóry v synagoze slavnostně vnesenou, ozdobí a sedmkrát se s nimi za zpěvu obejde kazatelna, tak zvaná *bima*.

Předčítání z Tóry

PROROCI

V židovské tradici je celkem osm knih pojmenováno po prorocích, které jsou řazeny do dvou oddílů. Knihy historické obsahují knihy raných neboli předních proroků. Sem řadíme knihy **Jozue** (zkratka Joz), **Soudců** (Sd), **První a Druhá Samuelova** (1–2S), **První a Druhá královská** (1–2Kr).

Do druhé skupiny patří tak zvaní velcí proroci neboli pozdější či zadní proroci. Jedná se o knihy Izajáš (Iz), Jeremiáš (Jr), Ezechiel (Ez) a Dvanáct malých proroků (Oz – Mal) tak zvaná **Dodeka**. Pozdější proroky tvoří většinou soubory proslovů pronesených jednotlivými proroky, jejichž jména knihy nesou. Nejedná se však o autory. Těmi byli žáci jednotlivých proroků.

Jména proroků:

Elijáš, Jozue, Izajáš, Jeremiáš, Ezechiel, Ozeáš, Joél, Ámos, Abdijáš, Jonáš, Micheáš, Nahum, Abakuk, Sofonjáš, Ageus, Zacharjáš, Malachiáš

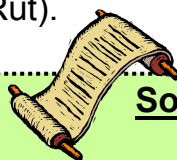

Hebrejsky se Proroci nazývají *Nevi'im* a obecně lze říci, že Tóra je pro Židy posvátnější než Proroci a Proroci jsou posvátnější než Spisy. Tato posloupnost je v Tanachu – hebrejské bibli – dodržována. Předepsaný

výběr z prorockých knih se předčítá v synagoze zejména o sabatech, svátcích a také při postních dnech.

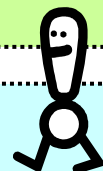
SPISY

Knihy Spisů tvoří třetí a poslední část Tanachu a jejich hebrejský název je *Ktuvim*. Přisuzuje se jim menší hodnota než předchozím dvěma autoritativním souborům. Knihy ze Spisů jsou však běžně používány při synagogálních posvátných bohoslužbách a často také bývají předčítány v synagoze při svátcích (zejména jde o knihy Ester, Kazatel, Píseň Šalomounova, Pláč Jeremiášův a Rút).

Součástí Spisů jsou tyto knihy:

První a Druhá kniha Paralipomenon, Kniha Ezdrášova, Kniha Nehemiášova, Kniha Ester, Kniha Jobova, Kniha žalmů, Kniha přísloví, Kniha Kazatel, Píseň Šalomounova (Píseň písní), Proroctví Izajáše, Proroctví Jeremiáše, Pláč Jeremiášův, Prorok Ezechiel, Prorok Daniel, Rút

SHRNUTÍ KAPITOLY

Pro Židy je **Tanach** autoritativním souborem, který má tři části. Nejdůležitější je **Tóra**, která je Zákonem a obsahuje vše, co lze vědět o Bohu a jeho vztahu ke světu. V užším pojetí se jedná o **Pět knih Mojžíšových**, které spadají do Starého zákona – Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri a Deuteronomium. Druhou částí jsou **Proroci**, kteří obsahují osm knih dělené do dvou částí – Raní proroci (Joz, SD, 1–2S, 1–2Kr) a Pozdější proroci (Iz, Jr, Ez, Oz–Mal). Poslední částí jsou **Spisy**, které obsahují 16 knih, které obsahují žalmy a jsou pravidelně používány při synagogálních bohoslužbách během svátků.

SLOVNÍČEK

Tanach – soubor tří svatých knih – Tóry, Proroků a Spisů

Tóra – je hebrejské označení pro soubor pěti knih Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri a Deuteronomium a označuje židovský psaný Zákon, který byl Bohem předám Mojžíšovi na hoře Sinaji

Pět knih Mojžíšových – je křesťanské označení souboru knih Starého zákona (Gn, Ex, Lv, Nu, Dt)

tóra – označuje vedení a zákon, které obsahuje Pět knih Mojžíšových

Talmud – je zapsaná ústní Tóra, mimo to obsahuje také rabínské výklady psané Tóry

Pentateuch – je řecký název pro soubor Pěti knih Mojžíšových

Septuaginta – řecký překlad Starého zákona

Vulgata – latinský překlad Starého a Nového zákona

DOPLŇUJÍCÍ LITERATURA K TÉMATU

Rendolff, Rolf: *Hebrejská bible a dějiny*. Překlad Jiří Hoblík, 1996

Divecký, Jan: *Příběhy Tóry*, 2005

Nosek Bedřich a Damohorská, Pavla: *Úvod do synagogální liturgie*, 2005

Chouraqui, André: *Dějiny judaismu*, 1995

Sadek, Vladimír: *Židovské dějiny, kultura a náboženství*, 1992

Druhá vzorová kapitola se týkala autoritativních textů židovského náboženství – hebrejské bible – Tanachu.

Kapitola je rozdělena do tří podkapitol, které korespondují s rozdělením Tanachu na tři části. První kapitola je věnovaná Tóře, jakožto nejdůležitější knize judaismu. Studentům je zde popsána jako soubor historických a náboženských textů, nastíněn je také rozdíl mezi psanou a ústní tórou. V neposlední řadě je v kapitole zmíněna také důležitost Tóry při bohoslužbách v synagoze.

Podkapitola by mohla být ještě rozšířena o další body, například by mohl být věnován větší prostor historii tohoto pro Židy velice důležitého autoritativního textu nebo vysvětlení rozdílných názorů ortodoxních a neortodoxních Židů na původ Tóry, zmíněny by v tomto smyslu mohly být také termíny *halacha* a *hagada*. Záměrně jsem je však neuvedla, protože se dle mého názoru více tématicky hodí do kapitoly číslo 6 – „Další kanonické spisy – Talmud, Mišna, Gemara“.

Další dvě podkapitoly se zabývaly zbylými dvěma soubory, které také patří do Tanachu. U Proroků je uvedeno zejména rozdělení na rané a pozdější proroky. V závorkách jsem u každého názvu knihy uváděla také zkratku, pod kterou lze jednotlivé knihy najít nejen v Bibli ale i v dalších publikacích. Informační rámeček čtenáři nabízí jména všech proroků, jejichž texty se v Prorocích objevují. Původně jsem chtěla i zde uvádět zkratky, ale nakonec jsem zvolila z důvodu větší přehlednosti možnost vytvořit rámeček bez nich. Poslední podkapitola je věnována Spisům, jakožto knihám používaným při svátečních synagogálních bohoslužbách. Také zde jsem použila informační rámeček, kde vyjmenovávám jednotlivé knihy ze souboru Spisů. I poslední dvě podkapitoly by bylo možné ještě vhodně rozšířit, například v nich stručně nastínit obsah jednotlivých knih nebo rozšířit zmínky o jejich historickém původu.

Možností jak kapitolu rozšířit zůstalo tedy spousta. Uvedené množství textu je opět spíše pouze orientační jako u předcházející vzorové kapitoly a má čtenáři ukázat grafickou úpravu a naznačit způsob psaní. Stejně jako v předchozí vzorové kapitole i zde jsem uvedla závěrečné shrnutí, doplňující literaturu k tématu a navíc také informační rámeček s názvem „Slovníček“, ve kterém uvádím a stručně vysvětluji nejdůležitější pojmy z daného tématu, protože z vlastní zkušenosti vím, že vyznat se v rozdílech jednotlivých názvů je pro studenta prvního ročníku náročné. Jistě bylo by možné uvádět další a další podrobnosti, například že Septuaginta má jinou dispoziční strukturu než Tanach, kterou později převzala i Vulgata a podobně; ale vzhledem k potřebám této práce nepovažuji za tolik nutné zacházet do větších podrobností a jako náhled považuji uvedené za dostačující.

Co se týká grafických prvků, ty zůstaly stejné jako v předchozí vzorové kapitole. Tučně a barevně výraznější důležitá slova jsou v textu patrná a neruší jeho plynulý tok. Barevné informační rámečky pomohou studentům v orientaci. V kapitole byl použit obrázek Tóry a ukazovátka.²⁷

²⁷ Odkaz na zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Torah_and_jad.jpg.

4.3 ZPRACOVÁNÍ UČEBNICE

Během psaní této práce a rozebírání problematiky mého tématu s ostatními kolegy z magisterského studia jsem došla k názoru, že by bylo velmi zajímavé nabídnout možnost spolupodílet se na vzniku učebního textu ostatním spolustudentům. Nejen, že by získali možnost poprvé publikovat, což je v současné době stále náročnější, ale zároveň by mohli svojí prací přispět k rozvoji své alma mater a Katedry blízkovýchodních studií.

Nabídla jsem tedy jednotlivé kapitoly kolegům z druhého a třetího ročníku magisterského oboru Kulturní antropologie Předního východu. Jejich reakce byly více než vřelé a každý z nich přišel s dalšími nápady, které by učebnici mohly nějakým způsobem obohatit a které jistě stojí za úvahu.

Nyní je záležitostí několika příštích týdnů a měsíců zpracování jednotlivých kapitol. Celkem bude na učebním textu spolupracovat deset dalších kolegů. Kniha bude mít také originálně navrženou titulní stranu, kterou vytvoří mnou oslovený student brněnské Vyšší odborné školy restaurátorství, který má obdivuhodné výtvarné nadání a zajímá se o judaismus.

Moje funkce editorky (a autorky dvou kapitol) dostane prostor hlavně v závěru příprav. Bude totiž nutné sjednotit jazyk, náročnost textu a obsahovost jednotlivých kapitol v jeden celek, doplnit ke každé kapitole shrnutí a doporučující literaturu. To vše ve spolupráci s vedením Katedry blízkovýchodních studií a vedoucí této práce, jakožto vyučující předmětu, pro který učební text vznikne.

Realizace učebnice nastane prakticky až po odevzdání této práce, proto je těžké říci, v jaké fázi se momentálně nachází. Jednotlivé kapitoly jsou rozdělené mezi nadané a úspěšné studenty, kteří jsou ochotni udělat

něco navíc nad rámec svých studijních povinností a kterým záleží na rozvoji naší katedry a našeho oboru.

4.4 VYDÁNÍ UČEBNICE

Vydání učebnice, respektive učebních skript, je možné realizovat několika způsoby. Prvním z nich je vydání omezeného nákladu za vlastní finance, které by dle mých předběžných zkoumání vyšlo minimálně na cca 20 tisíc korun. U této možnosti ale nastává potíže s místem prodeje a tím pádem i s případným odbytem. Druhá možnost je vydání učebnice z finančních zdrojů Katedry blízkovýchodních studií, která je ale v současné době ne-realizovatelná.

Další možností je podání žádosti o granty SGS (Studentská grantová soutěž)²⁸ a SVK (Studentská vědecká konference)²⁹ realizovaných v rámci Západočeské univerzity. Z těchto grantů je možné financování jednoletých i několikaletých studentských projektů. V případě SGS je nutné podat žádost v době od 1. prosince 2012 do 12. února 2013. Zajímavější se jeví podpora pro grant SVK, který je určen pro prezentaci výsledků aktivity studentů Západočeské univerzity. V rámci tohoto grantu je možné vydat knihu shrnující program konference. V našem případě by mohlo jít o materiály určené pro studenty prvního ročníku z nejrůznějších předmětů včetně předmětu Úvod do judaismu.

²⁸ Přesné znění podmínek je možné najít na:
http://zcu.cz/research/Grantovy-system/Studentska-grantova-soutez/Studentska-grantova-soutez-2012/SGS_vyhlexn_x_a_podmxnky.pdf.

²⁹ Přesné znění podmínek je možné najít na:
http://zcu.cz/research/Grantovy-system/Studentske-vedecke-konference/Studentska-vedecka-konference-2012/SVK_vyhlexn_x_a_podmxnky.pdf.

Zatím nejlepší variantou vydání budoucí učebnice je její publikování v rámci univerzitního nakladatelství, které v případě dobrých a doporučujících posudků finálního produktu (vydání schvaluje děkan fakulty) může tisk knihy zafinancovat a následně i prodat ve svých prodejnách. Odbyt by byl dle mého názoru velmi dobrý, protože jak už jsem několikrát v této práci zmínila, studentům se učebnice bude hodit nejen při přípravě na zkoušku z předmětu Úvod do judaismu, ale i při přípravě nejrůznějších semestrálních prací nebo při opakování na státní závěrečnou zkoušku. Při rozumné ceně jde ve všech směrech pro studenty o dobrou investici.

Poslední možností je vydání skript elektronicky, respektive umožnit jejich elektronické zpřístupnění. V současné době jde o moderní způsob, který je studentům blízký. Není třeba velkých investic do tisku, stačí připravit několik tištěných exemplářů například pro potřeby studijní knihovny Katedry blízkovýchodních studií nebo univerzitní knihovny. Učebnice umístěná v určitém formátu na disku CD nebo zpřístupněná na internetových stránkách katedry umožní studentům neomezený přístup k informacím. U této možnosti však odpadá jakákoliv rentabilita, protože zpřístupnění by bylo zdarma. Výhodou je, že v takovém případě by se učební text dostal do rukou většiny studentů a splnil by tak svůj účel. Také tato eventuální možnost je ve hře a vydání učebnice elektronicky bych se nebránila, pokud by se nezdařil úmysl vydat knihu tiskem.

5 ZÁVĚR

Mým cílem při psaní této práce bylo získání podkladů pro vznik učebnice na předmět Úvod do judaismu. Z provedeného dotazníkového šetření jsem zjistila potřeby i počáteční znalosti studentů prvního ročníku bakalářského studia. Zjistila jsem jednotlivá kritéria pro vznik učebnice, která preferují samotní studenti – například grafické zvýraznění důležitých informací, shrnutí kapitoly v jejím závěru a míru obsáhlosti textu.

Z analýzy středoškolských učebnic dějepisu vyloučily poznatky, které dopomohly k vytvoření finální podoby a struktury budoucího učebního textu.

Součástí dotazníkového šetření byla také znalostní část, která měla ověřit vstupní vědomosti studentů prvního ročníku. Z její analýzy vyplynulo, že studenti na Katedru blízkovýchodních studií přicházejí s minimálními znalostmi o judaismu. Příčinu oni sami vidí, jak uvedli v dotazníku, v nedostatečné výuce dějepisu na středních školách. To potvrdila také analýza učebnic dějepisu, která byla třetí stěžejní částí této práce. Z ní vyplynulo, že české učebnice dějepisu obsahují jen minimální množství informací o judaismu a Židech. Lépe než učebnice jsou na tom, co se týče informací o judaismu, shrnující učební texty, které jsou určeny především studentům závěrečných ročníků středních škol při přípravě na maturitní zkoušku z dějepisu.

V závěrečné kapitole této práce jsem se věnovala vytvoření struktury budoucí učebnice, tvorbě vzorových kapitol, jejich obsáhlosti a také problematice vydání.

Během přípravy své diplomové práce jsem došla k závěru, že pro studenty prvního ročníku by bylo zajímavější studovat z učebnice, kterou pro ně vytvořili sami studenti. Proto jsem oslovila několik kolegů z magisterského studia s nabídkou spolupráce. Samotná učebnice se

musí nejprve připravit po obsahové stránce. Její vydání poté musí projít nejtěžší zkouškou, kterou je editace a schválení děkanem.

Největší přínos této práce vidím ve zmapování úvodních znalostí studentů prvního ročníku oboru Blízkovýchodní studia a ve zjištění jejich názorů na středoškolskou výuku dějepisu zaměřenou na judaismus a Židy. Přínosná jsou také zjištění potřeb nových studentů z hlediska literatury, učebních textů zejména.

Během zpracování práce jsem narazila také na některé nedostatky, jejichž odstranění mohlo dopomoci k větší ucelenosti. V první řadě jsem mohla zařadit také kapitolu věnující se výuce občanské výchovy, v rámci které se studenti středních škol mohou také dozvědět určité informace o judaismu a Židech. Narazila jsem ale na problém zmíněný ve druhé kapitole, týkající se Rámcových vzdělávacích programů, které sice dávají určité vodítko k výuce, ale přesně nestanovují co a jak musí učitel v rámci daného předmětu učit. Aby byly výsledky věrohodné a relevantní bylo by nutné provést další dotazníkové šetření zaměřené právě na učitele občanské výchovy, kterak přistupují k výuce judaismu v rámci svého předmětu. Výsledky by mohly být velice zajímavé.

Ačkoliv je v jistém směru moje diplomová práce jiná než ostatní a originální ve svém tématu i zpracování, mým cílem bylo a je vytvořit pomůcku, která Katedře blízkovýchodních studií pomůže získat ke studiu judaismu více studentů a dopomůže ke zkvalitnění a zmodernizování výuky. Angažovanost ostatních studentů vyšších ročníků naznačuje, že osud KBS jim není stejně jako mně lhostejný a chtějí vyjádřit své díky také pomocí vlastní nezištné autorské práce bez nároku na honorář.

6 PŘÍLOHY

Příloha číslo 1 - DOTAZNÍK

**Dotazníkové šetření
pro studenty 1. ročníku oboru Blízkovýchodní studia**

8. 11. 2010, 9:20 – 10:00

1. Věk: _____
2. Pohlaví: žena muž
3. Střední škola:

4. Předchozí studium na vysoké škole:
 ano ne souběžné studium
5. V rámci studia dějepisu na střední škole byla používána učebnice:

6. V rámci studia na střední škole jsem se o judaismu dozvěděl/a v rámci předmětu:
 dějepis občanská výchova jiného (specifikujte):

7. Výuka na střední škole týkající se judaismu byla v souvislosti s přijímacím testem na obor Blízkovýchodní studia / dle mého názoru:
 dostatečná nedostatečná (specifikujte)
 málo podrobností
 nedostatek souvislostí
 jiné (odbomé) zaměření školy

8. Na přijímací zkoušku na obor Blízkovýchodní studia jsem se připravoval/a (možno zaškrtnout více možností):

studiem literatury pomocí internetu jinak
(specifikujte):

9. Přijímací test na obor Blízkovýchodní studia se mi zdál:

náročný nenáročný adekvátní

10. Náročná otázka/náročné otázky v přijímacím testu byla/byly:

11. Nenáročná otázka/nenáročné otázky v přijímacím testu byla/byly:

12. O judaismu jsem do této doby přečetl/a následující literaturu:

13. Judaismus mě v rámci studia oboru Blízkovýchodní studia zajímá:

velmi průměrně vůbec mě nezajímá

14. Při studiu literatury (učebnice) o judaismu upřednostňují:

- bohaté členění kapitol (podkapitoly)
- obrázky, grafy, mapy
- poznámkový aparát na konci knihy
- shnutí kapitoly v jejím závěru
- odkazy na další literaturu k tématu
- stručný výklad, rychlé čtení
- obsáhlý výklad
- vysvětlování souvislostí (v textu, pod čarou)
- zvýraznění osobních jmen, názvů
- zvýraznění důležitých informací
- odlišení cizích slov (např. kurzívou)
- jmenný rejstřík
- rejstřík událostí a pojmů
- jiné (specifikujte):

Znalostní část

15. Společné místo židovské komunity, které slouží k bohoslužbám i jiným aktivitám společenství se nazývá:

16. Tzv. první židovský chrám v Jeruzalémě byl zničen roku:

a nesl jméno svého zakladatele, kterým byl:

17. Jmenujte židovské svátky, které znáte (pokud víte, čeho se týkají nebo proč se slaví, specifikujte je):

18. Knihy *Berešit* (Genesis), *Šemot* (Exodus), *Vajikra* (Leviticus), *Bemidbar* (Numeri) a *Devarim* (Deuteronomium) jsou součástí celku, který se nazývá (pokud znáte více názvů, uveďte je všechny):

V jaké z těchto knih by jste hledali příběh o Noem?

19. Písemně zachycená ústní Tóra se nazývá:

20. Slovo kabala označuje:

21. Slovo košer znamená:

22. Slovo diaspora znamená:

23. Šalamoun byl synem:

24. Rabbi Löw je pohřben (pokud víte, bližší specifikujte místo):

25. Babylónské zajetí ukončil roku 538 př.n.l. ediktem král jménem:

26. Byla Marie Terezie Židům nakloněna?

ano ne

27. Byl Josef II. Židům nakloněn (svoji odpověď specifikujte)?

ano ne

28. Navštívili jste některý z koncentračních táborů (pokud ano, specifikujte který/é)?

ano ne _____

29. Navštívili jste již někdy synagogu (pokud ano, specifikujte kde)?

ano ne _____

30. Tento znalostní test byl: náročný nenáročný

Příloha číslo 2

Tabulka č. 12:

TABULKA VÝSLEDKŮ ZNALOSTNÍHO TESTU PODLE
ODPOVĚDÍ

<u>číslo otázky</u>	<u>správně</u>	<u>špatně</u>	<u>neodpovědělo</u>
15	23	1	1
16	0	5	20
podotázka	14	2	9
17	20	0	5
18	23	0	3
podotázka	11	6	8
19	7	1	17
20	9	2	14
21	16	4	5
22	15	2	8
23	21	1	3
24	11	0	14
25	8	0	17
26 + 27	5	15	5

Příloha číslo 3

Tabulka č. 13:

TABULKA VÝSLEDKŮ ZNALOSTNÍHO TESTU JEDNOTLIVÝCH RESPONDENTŮ

hranice úspěšnosti

 úspělo
 neuspělo

<u>pořadí</u>	<u>počet bodů</u>	<u>pohlaví</u>	<u>vystudovaná střední škola</u>
1.	11,5	žena	gymnázium
2.	11,5	žena	gymnázium
3.	11,5	žena	gymnázium
4.	11	muž	soš
5.	10	žena	soš
6.	10	žena	gymnázium
7.	10	žena	gymnázium
8.	10	muž	soš
9.	10	žena	gymnázium
10.	9	muž	soš
11.	8,5	žena	soš
12.	8	žena	gymnázium
13.	8	žena	gymnázium

14.	7	žena	soš
15.	7	žena	soš
16.	7	žena	soš
17.	7	žena	gymnázium
18.	6	žena	gymnázium
19.	5	žena	soš
20.	4	muž	soš
21.	4	muž	gymnázium
22.	4	žena	gymnázium
23.	3,5	žena	gymnázium
24.	3	žena	gymnázium
25.	1,5	žena	soš

7 SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1:	<i>Věkový průměr a genderová struktura</i>	str. 8
Tabulka č. 2:	<i>Předchozí studium na vysoké škole</i>	str. 9
Tabulka č. 3:	<i>Vystudovaná střední škola</i>	str. 10
Tabulka č. 4:	<i>Používané středoškolské učebnice dějepisu</i>	str. 11
Tabulka č. 5:	<i>Judaismus v jednotlivých středoškolských předmětech</i>	str. 12
Tabulka č. 6:	<i>Dostatečnost a nedostatečnost informací zaměřených na judaismus ve středoškolských předmětech v souvislosti s přijímacím testem na obor Blízkovýchodní studia</i>	str. 13
Tabulka č. 7:	<i>Příprava na přijímací test</i>	str. 19
Tabulka č. 8:	<i>Náročnost přijímacího testu</i>	str. 19
Tabulka č. 9:	<i>Zájem o judaismus</i>	str. 23
Tabulka č. 10:	<i>Struktura ideální učebnice podle výsledků z dotazníku</i>	str. 30
Tabulka č. 11:	<i>Bodové rozhraní pro vyhodnocení znalostního testu</i>	str. 34
Tabulka č. 12:	<i>Tabulka výsledků znalostního testu podle odpovědí</i>	str. 81
Tabulka č. 13:	<i>Tabulka výsledků znalostního testu jednotlivých respondentů</i>	str. 82

8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Seznam knižních publikací:

Bible svatá. Brno: Levné knihy KMa, Centa, 2004 (Exodus 12,18; 23,19 a 34,26; Deuteronomium 14,21).

Dvořáková, Ilona: *Obsahová analýza*. Centrum aplikované antropologie a terénního výzkumu, Katedra antropologických a historických věd, FF ZČU, Plzeň, Antropowebzin: 2010, str. 95-99.

Sochrová, Marie: *Dějepis v kostce pro střední školy*, 1. díl, Praha: Fragment, 2008, str. 30.

Petrusek, Miloslav (vyd.), *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. Heslo *Anketa*, str. 76-77.

Zubíková, Zdeňka; Drábová, Renáta. *Společenské vědy v kostce pro střední školy*. Praha: Fragment, 2007. str. 31-33.

Seznam on-line zdrojů informací:

Kleňhová Michaela a kol. *Genderová ročenka školství*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2009. Tabulka „*Struktura přihlášených, přijatých a zapsaných ke studiu na VŠ podle oborů v roce 2008*“ na str. 92. Dostupné na: <http://www.uiv.cz/clanek/610/1466>. Citováno dne: 5. ledna 2012

Učební osnovy MŠMT schválené dne 14. června 1999. Dostupné na http://www.nuov.cz/uploads/RVP/ucebni_osnovy/DEJEPIS.pdf. Citováno dne 8. ledna 2012.

Server www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Judaism/jewpop.html. Citováno dne: 16. února 2012.

Citáty z knihy Rabiho Moše Chajima Luzzata: *Mesilat ješarim*. Dostupné na: www.613.cz/saarej-halacha. Citováno dne 10. dubna. 2012.

Studijní portál ZČU. Dostupný na: <https://portal.zcu.cz/wps/myportal>. Citováno dne: 3. března 2012.

Seznam publikací a zdrojů, na které se v práci odkazuje, ale nebylo z nich citováno:

Plné znění Bílé knihy vydané v roce 2001 MŠMT. Dostupné na adrese: <http://aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf>.

Rámcově vzdělávací programy pro gymnázia. Dostupné na: <http://www.vuppraha.cz/ramcove-vzdelavaci-programy/gymnazialni-vzdelavani>.

Stránky Federace židovských obcí. Dostupné na: www.fzo.cz.

Stránky Židovského muzea v Praze. Dostupné na: <http://www.jewishmuseum.cz/cz/czvkc.htm>.

Rabi Ze'ev Greenwald: *Šaarej halacha – Brány halachy*. Překlad Miriam Havelková, rok vydání 2009. V elektronické podobě ji najdete na internetových stránkách www.613.cz/saarej-halacha.

Doležalová, Jana: *Tradice židovské kuchyně*, Praha: 1989.

Janalík, František: *Tajemství židovské kuchyně*, Praha: 1997.

Wirkovski, Eugeniusz: *Židovská kuchyně*, Praha: 1992.

Rendolff, Rolf: *Hebrejská bible a dějiny*. Překlad Jiří Hoblík, Praha: 1996.

Divecký, Jan: *Příběhy Tóry*, Praha: 2005.

Nosek Bedřich a Damohorská, Pavla: *Úvod do synagogální liturgie*, Praha: 2005.

Chouraqui, André: *Dějiny judaismu*, Praha: 1995.

Sadek, Vladimír: *Židovské dějiny, kultura a náboženství*, Praha: 1992.

Studentská grantová soutěž. Přesné znění podmínek. Dostupné na:
http://zcu.cz/research/Grantovy-system/Studentska-grantova-soutez/Studentska-grantova-soutez-2012/SGS_vyhlexn_x_a_podmxnky.pdf.

Studentská vědecká konference. Přesné znění podmínek. Dostupné na:
http://zcu.cz/research/Grantovy-system/Studentske-vedecke-konference/Studentska-vedecka-konference-2012/SVK_vyhlexn_x_a_podmxnky.pdf.

Seznam analyzovaných učebnic v kapitole 3:

Aubrecht, Radek; Kaderka, Michal: *Maturitní otázky z dějepisu*. Praha: Tutor, 2006.

Beneš, Zdeněk: *Dějepis pro střední odborné školy*, 2. díl. Praha: SPL – Práce a Albra, 2001.

Čapek, Vratislav; Pátek, Jaroslav: *Dějepis pro střední odborné školy*. Praha: Scientia, 2001.

Čornej, Petr a kolektiv: *Dějepis pro střední odborné školy*. Praha: SPN, 2002.

Sochrová, Marie: *Dějepis v kostce pro střední školy*, 1. díl. Praha: Fragment, 2008.

Sochrová, Marie: *Dějepis v kostce pro střední školy*, 2. díl. Praha: Fragment, 2008.

Štěpánková, Alena; Slepíčka, Pavel: *Odmaturuj z dějepisu 1*. Praha: Didaktis, 2006.

V práci byly použity obrázky z následujících zdrojů:

V kapitole 4.1 Židovský způsob přípravy jídel:

www.kosherfoodonline.cz

V kapitole 4.2 Židovské autoritativní knihy – Tanach:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Torah_and_jad.jpg

9 RESUMÉ

The aim of this Dissertation work is to create a textbook for a module called Introduction to Theory of Judaism for first year students of Bachelor's Degree of Middle-Eastern Studies, taught at Faculty of Middle-Eastern Studies at Philosophical Faculty at the West Bohemian University.

At the moment there is no similar material at the Faculty. I believe that the existence of such text material would inspire potential students to enroll for this subject. It would also serve as a relevant study material for the first year students, who would benefit by using the textbook as a source of information for studying Theory of Judaism, preparation for final exam or any further work on their thesis and other related assignments.

The main aspects of this book are based on students' needs. These were analyzed from gathered answers from a survey undertaken by 25 students of a compulsory subject Theory of Religion of Middle East. Questionnaires were handed out 8.11.2010 at 9.20 am at one of the classes taught by Mgr. Věra Tydlitátová, Th.D.

The question covered the preferences of students for an ideal textbook, results showed their needs such as highlighting important parts of text, added resume of each chapter or the depth of the text.

Also a survey researching students' knowledge on Judaism was an important part of the questionnaire. The aim was to find out, the level of knowledge on the relevant topic. The results showed that students are entering the faculty with minimal knowledge about Judaism. Students argued that this was mainly caused by the concept and the structure of History lessons taught at high schools.

This opinion was supported by further analysis of high school history textbooks, which has shown that Judaism and Jews are a minor topic (if mentioned at all) of the textbooks. The analysis is the third main part of this dissertation work.

In the final chapter of this dissertation work the design and content of the potential text book is discussed. Furthermore the model chapters are presented. I suggest that this text book would be published by University Publishers or as a part of a grant. I have decided to invite other colleagues from the Masters studies to contribute to this textbook which then can be published as a compilation.

I would like to express my thanks for my supervisor Mgr. Věra Tydlitátová, Th.D. for her advices and help with work on this Dissertation work.